

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE YAŞ VE CİNSİYET İŞSİZLİK HİSTERİSİ İÇİN
ÖNEMLİ Mİ? DALGACIK TABANLI BİRİM KÖK
TESTLERİNDEN KANITLAR

YAZAR
TUBA ÇAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. MUSTAFA KIRCA

ORDU- 2024

TEZ KABUL SAYFASI

TUBA ÇAT tarafından hazırlanan “TÜRKİYE’DE YAŞ VE CİNSİYET İŞSİZLİK HİSTERİSİ İÇİN ÖNEMLİ Mİ? DALGACIK TABANLI BİRİM KÖK TESTLERİNDEN KANITLAR” başlıklı bu çalışma, 08.03.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	Prof. Dr. Mustafa ÖZER Anadolu Üniversitesi/İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	İmza
Üye	Doç. Dr. Oğuz TÜMTÜRK Ordu Üniversitesi/Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	İmza
Üye	Doç. Dr. Mustafa KIRCA Ordu Üniversitesi/Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	İmza

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

TUBA ÇAT

ÖZET

İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE YAŞ VE CİNSİYET İŞSİZLİK HİSTERİSİ İÇİN ÖNEMLİ Mİ? DALGACIK TABANLI BİRİM KÖK TESTİNDEN KANITLAR

TUBA ÇAT

Çalışmanın temel amacı Türkiye ekonomisinde meydana gelen şokların işsizlik üzerinde histeri etkisinin olup olmadığını araştırmaktır. Bu amaçla işsizlik histeri sınamasında 2005-2023 aylık dönem verileri kullanılarak genel (toplam) işsizlik, kadın işsizlik, erkek işsizlik, genç işsizlik, genç kadın işsizlik, genç erkek işsizlik, yetişkin işsizlik, yetişkin kadın işsizlik ve yetişkin erkek işsizlik oranlarıyla inceleme yapılmıştır. İşsizlik oranlarının orijinal değerleriyle birlikte dalgacık (wavelet) dönüşümleri yapılarak kısa, orta ve uzun dönem bileşenleri için histeri etkisi araştırılmaktadır. Çalışmada önce serilerin doğrusal olup olmadığı ve yapısal kırılmaların anlamlılığı test edilmiştir. Doğrusal olan ve yapısal kırılmaların anlamlı olduğu serilerde Fourier Genelleştirilmiş Dickey-Fuller (FADF) birim kök test analizi, doğrusal olmayan ve anlamlı yapısal kırılmaların olduğu seriler için Fourier Kapetanios-Shin-Snell (FKSS) birim kök test analizi yapılmıştır. Değişkenlerde anlamlı yapısal kırılmaların olmaması durumunda doğrusal olan serilere Genelleştirilmiş Dickey-Fuller (ADF), doğrusal olmayan serilere ise Kapetanios-Shin-Snell test (KSS) birim kök test analiziyle işsizlik histerisi sınaması yapılmıştır. Elde edilen sonuca göre işsizlik serilerinin orijinal hallerinde kadın işsizlik, genç işsizlik, genç kadın işsizlik, yetişkin işsizlik ve yetişkin erkek işsizlik değişkenlerinde işsizlik histerisi saptanmıştır. Dalgacık dönüşümden elde edilen, kısa dönem bileşenlerinde sadece yetişkin erkek işsizlik oranında histerinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Orta dönem bileşenlerine yönelik yapılan analizlerde işsizlik histerisi hipotezi herhangi bir işsizlik oranı için geçerli değildir. Uzun dönemde genel işsizlik, kadın işsizlik, erkek işsizlik, genç kadın işsizlik ve genç erkek işsizlik oranlarında işsizlik histerisi tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirilerek çalışmada politik ve iktisadi çıkarımlar yapılarak çalışma sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İşsizlik, Histeri Hipotezi, Birim Kök Testleri

ABSTRACT

DEPARTMENT OF ECONOMICS

DO AGE AND GENDER MATTER FOR UNEEMPLOYMENT HYSTERIA IN TURKIYE? EVIDENCE FROM WAVELET-BASED UNIT ROOT TESTS

TUBA ÇAT

The main objective of the study is to investigate whether shocks in the Turkish economy have a hysteresis effect on unemployment. For this purpose, the unemployment hysteresis test is conducted by using monthly data for the period 2005-2023 with the rates of general (total) unemployment, female unemployment, male unemployment, youth unemployment, young female unemployment, young male unemployment, adult unemployment, adult female unemployment and adult male unemployment. The effect of hysteresis is investigated for short, medium and long term components by performing wavelet transforms with the original values of unemployment rates. Firstly, the linearity of the series and the significance of structural breaks are tested. Fourier Generalised Dickey-Fuller (FADF) unit root test analysis is performed for linear series with significant structural breaks, and Fourier Kapetanios-Shin-Snell (FKSS) unit root test analysis is performed for non-linear series with significant structural breaks. In the absence of significant structural breaks in the variables, Generalised Dickey-Fuller (ADF) unit root test analysis was applied to linear series and Kapetanios-Shin-Snelltest (KSS) unit root test analysis was applied to non-linear series. According to the results obtained, unemployment hysteresis was found in the original unemployment series for female unemployment, youth unemployment, young female unemployment, adult unemployment and adult male unemployment variables. In the short-run components obtained from the wavelet transform, it is concluded that the hysteresis is valid only for the adult male unemployment rate. In the analyses for the medium-term components, the unemployment hysteresis hypothesis is not valid for any unemployment rate. In the long run, unemployment hysteresis was found for general unemployment, female unemployment, male unemployment, young female unemployment and young male unemployment rates. The study is concluded by evaluating the findings obtained and making political and economic inferences.

Key Words : Unemployment, Hysteresis Hypothesis, Unit Root Tests

TEŞEKKÜR

Tez yazma sürecinde tezin konusundan teslim sürecine kadar olan yolcuğumun zahmetini ve emeğini üstlenerek bilgisini, desteğini ve sabrını asla esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Mustafa KIRCA'ya çok teşekkür ederim.

Akademik çalışma hayatında faydalanacağım önerileri, farkındalık oluşturan sohbeti ve değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Mustafa ÖZER hocama bilgilerinin cömertliğinden ötürü saygılarımla teşekkürlerimi sunarım.

Zamanını esirgmeden bilgi ve tecrübelerini aktaran aynı zamanda tez savunma jürimde yer alan değerli hocam Doç. Dr. Oğuz TÜMTÜRK'e teşekkür ederim.

Akademik çizgisiyle öğretici, destekleyici ve örnek olan değerli hocam Doç. Dr. Aslı GÜLER'e, teşvik eden motivasyonu ve içten yaklaşımıyla katkı sağlayan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Tacinur AKÇA'ya teşekkür ederim.

Yüksek lisans ders sürecinde hem ekonometri günlerini güzelleştiren hem de her zaman destekleriyle yardımcı olan arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Hayatım boyunca karşılaştığım zorluklarda yolumu aydınlatarak sevgi, anlayış ve fedakarlıklarını hep hissettiğim sevgili annem Hülya ÇAT ve babam Yusuf ÇAT'a, destek kaynağım canım kardeşim İrem ÇAT'a derin teşekkürlerimi sunarım. Yol haritamda heyecan ve canlılık hissederek ilerlediğim tüm zamanlara iyi ki sahibim.

TUBA ÇAT

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL SAYFASI.....	ii
ETİK BEYANI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
TABLolar	ix
ŞEKİLLER.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
İSTİHDAM TEORİLERİ VE İŞSİZLİK HİSTERİSİ.....	4
1.1 İstihdam Teorileri.....	4
1.1.1 Klasik İstihdam Teorisi	4
1.1.2 Keynesçi İstihdam Teorisi	5
1.1.3 Paracı İstihdam Teorisi.....	7
1.1.4 Yeni Klasik İstihdam Teorisi.....	8
1.1.5 Yeni Keynesçi İstihdam Teorisi	10
1.2 İşsizlik Histeri Hipotezi ve Literatür Taraması	11
1.2.1 Doğal Oran Hipotezi ve İşsizlik Histeri Hipotezi Teorisi	11
1.2.2 Literatür Taraması	13
1.2.2.1 Türkiye Özelinde Yapılan Çalışmalar	13
1.2.2.2 Diğer Ülkeler İçin Yapılan Çalışmalar	17
İKİNCİ BÖLÜM.....	21
TÜRKİYE’DE İŞSİZLİKLE KIRILIMLARININ SEYRİ VE İŞSİZLİKLE MÜCADELE POLİTİKALARI	21
2.1 Türkiye’de Genel, Cinsiyet ve Yaşa Göre İşsizlik.....	21
2.2 Türkiye’de İşsizlik ve Makroekonomik Değişkenlerin Seyri	23
2.2.1 Enflasyon ve İşsizliğin Seyri	24
2.2.2 Ekonomik Büyüme ve İşsizliğin Seyri	25
2.3 Türkiye İşsizlik Oranlarının Diğer Ülke İşsizlik Oranları ile Karşılaştırılması	26
2.4 İşsizlikle Mücadele Politikaları.....	33
2.4.1 Aktif istihdam Politikaları	34

2.4.2 Pasif İstihdam Politikaları	35
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	37
TÜRKİYE’DE GENEL, YAŞ VE CİNSİYETE GÖRE İŞSİZLİK HİSTERİ HİPOTEZİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ.....	37
3.1 Veri.....	37
3.2 Yöntem.....	37
3.2.1 Dalgacık (Wavelet) Dönüşümü	38
3.2.2 Doğrusallık Testi	40
3.2.3 Fourier ADF ve Fourier KSS Birim Kök Testleri	42
3.3 Bulgular.....	44
SONUÇ.....	51
KAYNAKÇA.....	54
ÖZGEÇMİŞ	67

TABLÖLAR

Tablo 1.2.1 Genel İşsizlik Oranı Kullanılarak İşsizlik Histeri Hipotezini Sınayan Çalışmalar (Türkiye).....	13
Tablo 1.2.2 Cinsiyet ve Yaş Ayrımına Göre İşsizlik Histeri Hipotezini Sınayan Çalışmalar (Türkiye).....	15
Tablo 1.2.3 İşsizlik Histeri Hipotezinin Sınıandığı ve Türkiye'nin Yer Aldığı Panel Çalışmalar	16
Tablo 1.2.4 İşsizlik Histeri Hipotezini Genel İşsizlik Oranı Kullanarak Sınayan Çalışmalar (Diğer Ülkeler)	17
Tablo 1.2.5 Cinsiyet ve Yaş Ayrımına Göre İşsizlik Histeri Hipotezini Sınayan Çalışmalar (Diğer Ülkeler)	19
Tablo 2.1.1 Türkiye'nin İşsizlik Göstergeleri	21
Tablo 2.1.2 İşsizlik Oranlarının Tanımlayıcı İstatistikleri	22
Tablo 2.1.3 İşsizlik Serilerinin Korelasyonu.....	23
Tablo 3.3.1 Orijinal İşsizlik Oranı Serileri için İşsizlik Histeri Hipotezinin Testi	44
Tablo 3.3.2 Kısa Dönem İşsizlik Oranı Serileri için İşsizlik Histeri Hipotezinin Testi. 46	
Tablo 3.3.3 Orta Dönem İşsizlik Oranı Serileri için İşsizlik Histeri Hipotezinin Testi. 47	
Tablo 3.3.4 Uzun Dönem İşsizlik Oranı Serileri için İşsizlik Histeri Hipotezinin Testi 48	
Tablo 3.3.5 Analiz Bulgularının Özet Gösterimi	49

ŞEKİLLER

Şekil 2.1.1 İşsizlik Değişkenlerinin Grafikleri	22
Şekil 2.2.1 İşsizlik Oranları ve Enflasyon Grafiği.....	24
Şekil 2.2.2 İşsizlik Oranları ve Büyüme Grafiği	25
Şekil 2.3.1 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye'de Toplam (Genel) İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması.....	27
Şekil 2.3.2 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Kadın İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması	28
Şekil 2.3.3 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Erkek İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması	28
Şekil 2.3.4 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Genç İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması	29
Şekil 2.3.5 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Genç Kadın İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması	30
Şekil 2.3.6 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Genç Erkek İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması	30
Şekil 2.3.7 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Yetişkin İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması	31
Şekil 2.3.8 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Yetişkin Kadın İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması.....	32
Şekil 2.3.9 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Yetişkin Erkek İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması.....	32
Şekil 3.2.1 Test Stratejisi (Yılcı vd., 2023)	38

GİRİŞ

İşsizlik, işgücüne katılma oranı, istihdam oranı yanında işgücü piyasasını değerlendirme de kullanılan önemli bir makro iktisadi göstergedir. Hem diğer makro iktisadi değişkenler işsizlik üzerinde etkiliyken, işsizlikte bu değişkenleri etkileyebilmektedir. İşsizlik iktisadi büyüme ve enflasyon gibi birçok temel makro iktisadi değişkenlerle ilişkilidir. Makro iktisadi değişkenlerin dışında toplumsal ve bireysel birçok faktörlerle ilişkisi olan işsizlik önemli bir araştırma konusudur. Bu sebeple ekonomiyi bir çerçevede ele alıp yaşanan problemlere karşı farklı teoriler ve modeller oluşturulmuştur.

1929 Büyük Buhranı sonrası Keynes ekonomide eksik istihdam koşullarının oluştuğunu ifade etmiştir. Bu süreç sonrasında enflasyon olgusu göz ardı edilmiştir. 1950'li yıllar da tam istihdam düzeyine ulaşılmayan piyasada enflasyonist gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Ekonominin temel problemi olan işsizlik ile enflasyon arasındaki ilişkileri açıklamak üzere çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir.

1958 yılında Phillips eğrisi analiziyle işsizlik oranı ve nominal ücret artış oranı arasındaki ilişki kurulmasıyla literatüre bu yaklaşım yerleşmiştir. Phillips eğrisi analizi P. Samuelson ve R.Solow (1960) tarafından enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasındaki ödünleşmeyi ifade eden yaklaşım olarak geliştirilmiştir. Phillips eğrisi 1970 döneminde enflasyonun sebebi olarak gösterilse de analiz kullanılarak daha sonra geliştirilen ekollerin yapı taşlarını oluşturmuştur.

Öte yandan kriz dönemlerinde işsizliğin kronik bir hal aldığı durumda iktisat teorisinde iki yaklaşım üzerinde durulmaktadır. Bunlardan ilki Friedman (1968) ve Phelps (1968) tarafından ortaya atılan doğal işsizlik oranı teorisidir. Bu teoriye göre işsizlik düzeyinin uzun bir süre boyunca belirli bir oranın altına inmeyeceğini savunmuşlardır. Bu görüşe göre ekonomide yaşanan geçici şokların kalıcı etkisi olmaz ve işsizlik uzun dönemde doğal düzeyine geri döner. Bu nedenle işsizlik serisi düzey durağan bir seridir. İkinci teori olan işsizlik histeri hipotezi ise Blanchard ve Summers (1986) tarafından ortaya atılmıştır. Bu hipoteze göre işsizlik oranları durağan bir süreç değildir. Zaman içinde ve zamanlar arası işsizlik ortalaması değişmektedir. Ekonomide oluşan bir şokun, işsizlik oranı üzerindeki etkisinin kalıcı olması yani işsizliğin ortalamadan sapması durumu işsizlik histerisi olarak tanımlanmıştır.

İncelenen zaman serilerinde asimetri durumları içeren ve doğrusal olmayan yeni yaklaşımlar gündeme gelerek değerlendirmeler yapılmıştır. Ekonomi politikalarında meydana gelen kriz şoklarından sonra ortaya çıkan yapısal kırılmaların işsizlik histerisinde geçerliliği birim kök testleriyle ortaya çıkarılmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’de 2005-2023 işsizlik histeri hipotezinin yaş ve cinsiyet ayrımı dikkate alınarak sınanması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda 2005-2023 yılları arasında aylık veriler dikkate alınmaktadır. Türkiye’de uzun süredir işsizlikle mücadele eden bir ülke konumundadır. Özellikle genç ve kadın işsizliği Türkiye’nin ekonomi gündeminde sıklıkla yer almaktadır. Çalışmada kullandığımız döneme ait verilere bakıldığında Türkiye’de genel işsizliğin ortalaması %10,55 olarak gerçekleşmiştir. En yüksek ortalamaya ise %22,3 ile genç kadın işsizlik oranı sahiptir. Türkiye’nin sahip olmuş olduğu bu oranlar genellikle G7, AB-27 ve OECD ülke ortalamalarından daha yüksektir. Türkiye’deki işsizlik oranlarının gelişmiş ülkelerin seviyesine düşürülmesi önem arz etmekte ve bu durum işsizlikle ilgili yapılan çalışmaların ve işsizlikle mücadelenin önemini arttırmaktadır.

Bu çalışmada genel (toplam) işsizlik oranının yanında, kadın işsizlik, erkek işsizlik, genç işsizlik, genç kadın işsizlik, genç erkek işsizlik, yetişkin işsizlik, yetişkin kadın işsizlik ve yetişkin erkek işsizlik oranları içinde işsizlik histerisi hipotezi test edilmektedir. Böylece yaş ve cinsiyete göre işsizlik histerisi hipotezinin farklılaşp farklılaşmadığı ortaya konulmaktadır. Histeri hipotezi sınanırken sadece değişkenlerin orijinal halleri değil, dalgacık (wavelet) dönüşümleri de dikkate alınmaktadır. Dalgacık dönüşümlerin yardımıyla kısa, orta ve uzun dönemli işsizlik histerisi hipotezi sınanabilmektedir. Bu dönüşümlerin kullanılması tezin en önemli ayırt edici yanını oluşturmaktadır. Diğer ayırt edici yanı ise histeri hipotezini ortaya çıkarabilecek olan doğrusal olmamayı ve yapısal kırılmaların varlığını dikkate alan birim kök testlerinin kullanılmasıdır. Bu çalışmada Yılancı v.d. (2023) çalışmasında önerilen Fourier Genelleştirilmiş Dickey-Fuller (FADF), Fourier Kapetanios-Shin-Snell test (FKSS), ADF ve KSS birim kök testleri yardımıyla belirtilen işsizlik oranlarına ait orijinal, kısa dönem, orta dönem ve uzun dönem serilerinde işsizlik histerisi hipotezi test edilmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde iktisadi düşünce ekollerinin zamanla gelişen süreç içerisindeki işsizlik olgusu yaklaşımlarına yer verilmektedir. Devam eden kısmında doğal oran hipotezi ve işsizlik histeri hipotezi yaklaşımı anlatılmaktadır. Bu

kavramlardan sonra literatürde işsizlik histerisi üzerine incelenen çalışmalara yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümde işsizlik serilerinin zamansal değişimleri ele alınmaktadır. İşsizliğin etkilendiği makroekonomik değişkenlerden ekonomik büyüme ve enflasyon arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Devam eden kısımda incelenen işsizlik değişkenlerinin Türkiye ile diğer ülke grupları arasındaki ilişkisi karşılaştırılmaktadır. Bu bölümde ayrıca işsizlikle mücadele politikalarına da yer verilmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde kullanılan yöntem ve bulgulara yer verilmektedir. İlk olarak dalgacık (wavelet) dönüşüm tanıtılmaktadır. Daha sonra ise sırasıyla doğrusallık testine ve kullanılan birim kök testlerine ait yöntemler açıklanmaktadır. Yöntemlerin açıklanmasında sonra analiz bulguları ortaya konulmakta ve elde edilen bulgular tartışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTİHDAM TEORİLERİ VE İŞSİZLİK HİSTERİSİ

Bu bölümde ilk olarak iktisadi düşünce ekollerinin işsizlik olgusu yaklaşımlarına yer verilecektir. Çalışmanın ikinci kısmında doğal oran hipotezi ve işsizlik histeri hipotezi anlatılmaktadır. Bu kavramlardan sonra literatür incelemesine yer verilmektedir.

1.1 İstihdam Teorileri

İktisadi yaklaşımlardan, Klasik, Keynesçi, Paracı, Yeni Klasik ve Yeni Keynesçi istihdam teorileri açıklamalarına yer verilmiştir.

1.1.1 Klasik İstihdam Teorisi

Klasik iktisat teorileri 1700'lerden 1930 yılına kadar olan dönemin ekonomik sorunlarını teorik çerçevede ele alan bir yaklaşımdır. Bu görüşün ifadelerini Adam Smith 1776 yılında yazdığı 'Milletlerin Zenginliği' eserinde temel kaynak olarak ele almıştır. A. Smith bu kitaptaki temel düşünce olan doğal yasa felsefe anlayışını ekonomideki dengeye uyarlamıştır. Tam rekabet koşullarının geçerli olduğu bir ekonomide mal, faktör ve para piyasalarının dengeli bir şekilde yineleneyeceği, piyasada yaşanan arz-talep farklılıklarının ortadan kalkacağını ve ekonominin yeniden dengeye ulaşacağını savunmuşlardır (Paya, 2013). Modelde, ücret ve fiyatların esnek olduğu ekonomi, işçilerin istedikleri anda iş bulabildikleri ve firmaların sıkı bir rekabet içerisinde davrandığı piyasa, firmaların istihdam ettikleri iş gücü miktarın da herhangi bir maliyete katlanmadan istedikleri gibi değiştirebildiği ve ürettikleri tüm malların karşılığında satmayı bekledikleri ideal bir dünya ele alınmaktadır (Yıldırım vd., 2008).

Klasik iktisat teorisi tam istihdam varsayımını üç temel teori üzerine geliştirmiştir. Bunlar mahreçler yasası, faiz teorisi ve ücret teorisidir. Yapılan üretimin karşılığının bir tüketimle sonuçlanacağı görüşünden yola çıkarak J.B Say'ın öne sürdüğü 'Say Yasası' her arz kendi talebini yaratır kavramını benimsemişlerdir (Güngör, 2006). Kısa dönemde sermaye stokunun sabit olduğu ve tek değişen faktörün emek olduğu varsayılmaktadır. Emek piyasasında reel ücret düzeyi, emek arz ve talebinin kesiştiği denge noktasında belirlenmektedir. Modelde işgücü arz ve talebi eşitlendiği için tam

istihdam denge durumu söz konusudur. Klasik ekonomi kuramının öngördüğü işsizlik türü, geçici işsizlik olgusudur ve bu işsizlik ücret esnekliği sayesinde kısa sürede kendini yinelemektedir. Kısa dönemli yaşanan bir işsizliğin talep şoklarından kaynaklı olabileceğini ve bu işsizlik sorun teşkil etmediği için problem olarak görülmemiştir (Yıldırım, 2019).

Klasik modelde piyasalara dışarıdan bir müdahale olması halince kalıcı işsizlik söz konusu olmayacaktır. Ancak sendikaların ücret talebi piyasayı dengeye getirecek düzeyin üstünde tutulması ya da devletin asgari ücret saptaması gibi durumlarda nominal ücret katılığına bağlı olarak kalıcı işsizlik oluşmaktadır (Yıldırım vd., 2008).

Klasik iktisatçılar piyasada denge üretimin tam istihdam düzeyinden sapacağını fakat bu durumun kısa vadeli olarak tekrar eski haline döneceği görüşüne inanmışlardır. Toplam talebi belirleyen unsurları ve toplam talebi istikrara kavuşturabilecek politikaları göz ardı etmişlerdir. 1929 yılındaki Büyük Bunalım kriziyle birlikte piyasa mekanizmasının dengeye gelmesi olanaksız hale gelmiştir. İşsizliğin artış göstermesi ve uzun süreli olması durumu Klasik modeli tartışılır hale getirmiştir (Snowdon ve Vane, 2020).

1.1.2 Keynesçi İstihdam Teorisi

İşsizliğin ılımlı olacağı ve kısa süreli yaşanacağı düşüncesi Büyük Buhran başlangıcından 10 yıl sonra bile çok yüksek düzeylerde seyretmiştir. Yaşanan kriz dönemi sonrasında Klasik düşüncenin yerini 1936 yılında 'İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi' adlı çalışmasıyla Keynes'in modeli yer almıştır (Yıldırım, 2019). Klasik görüşün kaçındığı kamu müdahalesi ve genişletici talep politikalarının rasyonel temellerini Keynes ekonomiye dahil etmiştir (Vane-Thompson, 1992; Bocutoğlu, (2012)'dan). Klasik düşüncenin savunduğu yüksek derecede fiyat ve ücret esnekliğinin gerçek dünya ile uyumlu olmadığını görüşünü ileri sürmüştür. Keynes'e göre fiyat ve ücretleri hızlı ayarlamayı alıkoyan çeşitli güçler vardır. Firmalar da rekabet gücü az olduğundan piyasaların tekel ya da oligopol olduğunu görmüştür. Piyasadaki satıcılar talebin düşmesi sonucunda fiyatlarını azaltmak yerine üretimlerini kısarlar. Emek piyasasındaki işçiler de ücret indirimlerini istemezler. Bunun sonucunda ücret ve fiyatlar katı ya da yapışkan olmaktadır (Yıldırım, 2019).

Keynes'e göre para; ekonomi ancak tam istihdam seviyesine ulaştığı durumda klasiklerin ileri sürdüğü gibi yansız olmaktadır. Paranın yanlı olması durumu eksik

istihdam koşullarında oluşmaktadır (Vane-Thompson, 1992; Bocutoğlu, (2012)'dan). Keynes'in dünyasında gelecek belirsizdir; gelecek, insanların alacağı kararlar doğrultusunda şekillenmektedir. Piyasa aktörleri kararlarını belirsizlik ortamında verdiği için arz-talep piyasalarının eşanlı olarak koordine edilebilmesi kesin değildir. Bu sebeple devlet müdahalesinin gerekli olduğunu savunmaktadır (Paya, 2013). Ekonomide yaşanan iktisadi dalgalanmaların temelinde Keynes'in vardığı düşünce, 'beklentilerdeki belirsizlik' durumu krize bakış açısının temel noktasını oluşturmuştur. Bu durumda gelecekle ilgili beklentiler Keynes'e göre; *'istikrarsız, ani değişimlere açık ve güvenilirmez'* olmaktadır. Krizlerin şiddeti de piyasa koşullarını değiştirdiğinden beklentiler önemli yere sahiptir (Bocutoğlu ve Ekinci, 2009).

Keynes'in istihdam teorisine üzerinde geliştirdiği iki önemli varsayımları; eksik rekabet koşullarını vurgulaması ve gönülsüz işsizlik sorununu ele alması olmuştur. Klasik teorilerin sınırlı hipotez varsayımı üzerinde durduğunu söyleyerek, kişilerin cari ücret oranında çalışma isteği olsa da iş bulmakta güçlükleri olduğundan gönülsüz bir çalışmama haline dikkat çekmiştir (Ataman, 1998). Ekonomi de tam istihdam dengesinin oluşmasındaki engel toplam harcama düzeyinin yetersizliğidir. Ekonomide talep azalışı sonucunda nominal ücretlerin azalmaması ekonomiyi eksik istihdam dengesine de tutmaktadır. Bu durum ise gayri iradi işsizliğine yol açmaktadır (Yıldırım vd., 2008). Keynes'e göre gayri iradi işsizlik *'parasal-ücrete oranla ücret-mallarının fiyatında küçük bir artış olması durumunda, cari parasal-ücrete çalışmak isteyen toplam emek arzı ve ücret düzeyindeki toplam emek talebi mevcut istihdamın hacminden daha büyük olduğu'* durumdur (Snowdon, Vane, 2020). Keynes'e göre temel konu yaşanan herhangi bir şok durumunda ekonominin tam istihdam düzeyine geri dönüp dönmeyeceği konusudur. Fakat eksik istihdam durumunun ekonomi de uzun bir süre içerisinde bulunduğunu iddia etmektedir (Yıldırım vd., 2019).

Keynesyen paradigmanın içsel bir parçası olarak 1958 yılında Phillips analizi benimsenmiştir. Bu analiz de parasal ücret ile işsizlik arasındaki ilişki ele alınmıştır. Phillips (1958) tarafından yapılan bu analiz sonucunda aralarında doğrusal olmayan ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu analiz P. Samuelson ve R.Solow (1960) tarafından enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasındaki ilişki ele alınarak yeniden çizilmiş ve bu durum enflasyon-işsizlik kombinasyonunun istikrarlı bir uzun dönem değiş-tokuşu olarak yorumlanmıştır. Bu bağlamda analiz arasında ki değişim konusu siyasal aktörler tarafından ekonomide uygulanacak politik iş çevrimleri konusunda dönemin popüler bir

analizi olmuştur (Büyükakın, 2011). Ancak 1970'lerin başında işsizlik ve enflasyon bir arada artmaya başlayınca alternatif iktisadi düşünceler ortaya çıkmıştır.

1.1.3 Paracı İstihdam Teorisi

Finansal sistemde liberalleşme ve globalleşme eğilimleri ile birlikte parasal kontrol imkanları azalınca, para miktarındaki değişmelerin göz ardı edilemeyeceği bir ortam oluşmuştur. Paracı görüş de böyle bir ortamda ekonomide parasal olguyu vurgulayan yaklaşım geliştirmiştir. Bu teoriye göre ekonomide yaşanan istikrarsızlık durumlarının sebebi parasal kökenli olmaktadır (Paya, 2013). Paranın uzun dönemde klasik iktisatçılar gibi yansız olduğunu, kısa dönemde ise yanlı olduğunu savunmaktadır. Para arzının kısılması durumlarında konjonktürel bir daralma yaşanırken para arzının artırılması durumu geçici konjonktürel genişlemeye neden olmaktadır (Snowdwn vd., 1994; Bocutoğlu, (2012)'dan).

Friedman'ın emek piyasası analizi reel ücretlerin işgücü arz ve talebi tarafından belirlenmektedir. İşçiler tüketim mallarının beklenen fiyatlarını dikkate alırken, firmalar cari ürün fiyatını dikkate almaktadır (Gordon, 1981; Yıldırım vd., (2011)'den). Friedman'a göre bireyler fiyat artışı beklentisiyle emekleri için daha yüksek bir fiyat talep ederler. Bunun sonucunda enflasyon tarafından oluşan istihdam artışı kaybolur fakat enflasyon olgusu devam etmektedir. Enflasyonun artırılması ile birlikte işsizlik probleminin çözüleceğine ilişkin halk aldatılırsa bu olumlu sonuçlar vermektedir. (Kasalak, 2007; Deniz ve Dalboy, (2015)'dan). Bu işsizliği aşağı çekmek için hükümet, talep arttırıcı politikalar ile kısa sürede işsizliğin azalmasına neden olsa bile beklentilerin fiyat yükselmesinden yana olduğu için enflasyonun hızlanmasına yol açmaktadır. Hükümetin enflasyonla işsizlik arasındaki ilişkiye müdahalesi piyasanın kendiliğinden temizlenmesini önleyerek fiyat artışına sebep olmaktadır (Ercan ve Özar, 2000).

Serbest piyasa ekonomisinin kendi iç dinamiğinde istikrarlı olduğunu savunmakla birlikte, Klasik düşünceden farkı ekonominin her zaman tam istihdam düzeyinde olmayacağını kabul etmektedirler. İnsanların işsizlik yardımından yararlanmaları veya iyi bir iş arama durumunda belirli bir süre işsiz kalabileceklerini, böylece ekonomide her an bir doğal işsizlik olabileceğini öne sürmüşlerdir. Yaşanan bu durum sonucunda fiyat istikrarının sağlanması için de para arzı artış hızı belirlenmeli ve ekonomideki gelişmelerle orantılı olarak arttırılması önerilmektedir (Aktan, 2010).

Friedman, orijinal Phillips eğrisinin de hatalı olduğunu açıklamıştır. İşçilerin ve işverenlerin parasal ücretlerle değil reel ücretlerle ilgilendiğini savunmuştur. Yapılan ücret pazarlıkları da farklı zamanlarda görüşüldüğünden reel ücret, olması beklenen enflasyon oranını etkilemektedir. Friedman, Phillips eğrisini reel ücretlerin değişim oranına göre ayarlanması gerektiğini öne sürerek bu analizi beklentilerle genişletilmiş Phillips şeklinde yeniden yorumlamıştır (Snowdon ve Vane, 2020). ‘Piyasa’ ve ‘doğal’ işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi birlikte ele alarak para politikası ile işsizliği ayrıntılı olarak açıklamıştır. Enflasyon ve işsizlik arasında kısa dönemde ortaya çıkan ilişkiyi adaptif beklenti varsayımına dayandırmaktadır. Bireyler gelecekteki enflasyon beklentilerini, geçmişteki enflasyon oranlarına göre oluşturmaktadır. Kısa dönem de enflasyon ve işsizlik arasında bir değiş-tokuş bulunmaktadır. Beklenen ve cari enflasyon oranlarının eşitlendiği uzun dönemde böyle bir ilişki bulunmadığından ekonomide doğal işsizlik denge durumu hakim olmaktadır (Akkuş, 2012).

1.1.4 Yeni Klasik İstihdam Teorisi

Yeni Klasik iktisatçılar Keynesyen iktisadın başarısız olduğunu, ekonominin mikro temeller üzerine yeniden yapılandırılması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Fiyatların anlık olarak esnek olduğu piyasaların temizlenmesi varsayımı, yeni klasiklerin teorisinin tartışmalı kısmını ifade etmektedir (Snowdon ve Vane, 2020). Bu düşünceyle fiyat ve ücretlerin esnek olduğu görüşünü kabul etmişlerdir. Friedman’ın savunduğu işgücü piyasalarının kısa sürede temizlenmese de uzun sürede temizleneceği görüşüne karşılık, yeni klasik iktisatçılar emek piyasasının anında temizleneceğini kabul etmektedirler (Torz, 1999; Ercan ve Özar, (2000)’dan). Hoover’a (1992) göre bu varsayım “*ekonomi, bir ekonomik denge şeklinde modellenmelidir*” şeklinde katı bir düşünceyi temsil etmektedir. Bu teorisin ana düşüncesi, “*asıl makroekonomi, tamamen ayrıntılandırılmış bir genel denge mikroekonomisidir*”. Bu yaklaşım Hoover’ın belirttiği üzere, “*makroekonominin ötenazi*” sini ifade etmektedir (Snowdon ve Vane, 2020).

Yeni Klasik yaklaşımın makroekonomik unsurları üç temel hipotez şeklinde özetlenebilir. İlk varsayımı rasyonel beklentiler hipotezidir. John Muth (1961) makalesinde bu varsayımı, “*beklentiler, gelecek olayların bilgilendirilmiş tahminleri oldukları için, ilgili ekonomik teorilerinin tahminlerinin zorunlu olarak aynısıdır*” şeklinde ifade etmiştir. Bu durumda ekonomik durumların gelecek değeri ile ilgili beklentiler arz-talep kararlarını etkilemektedir (Snowdon ve Vane, 2020). Piyasa

aktörleri davranışlarında daima geleceğe yönelik bir beklenti içerisinde rasyonel davranışlarla en iyi tahminlerini yapmaktadır. Beklentiler ancak değişkenlerin geçmiş ve gelecek değerleri arasındaki ilişki sabit olursa anlamlı olmaktadır. Sadece geçmiş veriler dikkate alınıp gelecek tahminleri yapılırsa bu beklentiler de gerçekçi olmamaktadır. Geçmiş ile gelecek arasındaki beklentilerin daha az değişeceğini düşünmekte herhangi bir politika değişikliği halinde olumsuz sonuçlar çıkarmaktadır. İzlenen iktisat politikası karşısında fertler aktif bir tavır takınarak gelecek ile ilgili beklentilerini değiştirdiğinde politikanın etkisiz kalacağı ifade edilmektedir (Savaş, 1986,1994; Güngör, (2006)’den). İkinci varsayım ise piyasaların sürekli temizlenmesidir. Böyle bir modelde ekonomik aktörler fiyat-alıcı konumundadır; piyasa fiyatını veri olarak alırlar ve sonuç olarak ekonomi uzun dönem dengesine geri dönmektedir. Son teorik yaklaşım ise toplam arz hipotezidir. Bu yaklaşımda işçiler, her dönem için çalışma ve boş zaman arasında zamanlarını nasıl dağıtacakları konusunda karar vermek zorundadırlar. İstihdamda yaşanan değişiklikler, reel ücrette fark edilen geçici değişimlere karşılık emek arzlarını değiştiren işçilerin gönüllü tercihleri olarak açıklanmaktadır (Snowdon ve Vane, 2020). Emek arzında meydana gelen artış sonucunda ücretlerde azalma meydana geleceğinden işsizliğin ortadan kalkmasına sebep olmaktadır (Törüner, 2000; Deniz ve Dalboy, (2015)’den).

Yeni Klasik iktisatçılar rasyonel beklentiler ve eksik bilgi varsayımını ekleyerek Phillips analizini yeniden açıklamışlardır. R.E. Lucas (1973) bu hipotezi ele alarak 18 ülke için yaptığı analiz sonucuna göre fiyatların istikrarlı olduğu ülkelerde değiş-tokuş ilişkisinin kısa dönemde söz konusu olduğunu, fiyat istikrarının sağlanmadığı durumlarda ise değişiklik olmadığını gözlemlemiştir. Bunun sonucunda değiş-tokuş analizini kullanılarak yapılan bir politika yerine, ciddi problem oluşturan iş çevrimleri riskinin azaltılmasına katkı sağlayacağı için fiyat istikrarına bağlı maliye ve para politikalarının uygulanmasının daha doğru olacağı görüşünü savunmaktadır. (Büyükakın, 2011). Para politikası ile sadece fiyatlar genel seviyesinin kısa ve uzun dönemde etkileneceğini öne sürerken, maliye politikasının uzun dönemde üretim ve istihdam üzerinde olumsuz etkiye neden olduğunu söylemektedirler. Maliye politikasının toplam arz üzerindeki olumsuz etkisi, devlet harcamalarının vergi artışları ile finanse edilmesinden kaynaklandığı görüşündedir (Savaş, 1994; Güngör, (2006)’den). Rasyonel beklentiler hipotezi aktif iktisat politikalarının terk edilmesi gerektiğini savunur. Bu aktif politikalar oluşan konjonktür dalgaları azaltamaz. Bu

politika ile işsizlik oranını azaltmak ekonomide enflasyonun ve konjonktürün artmasına neden olmaktadır (Güngör, 2006).

1.1.5 Yeni Keynesçi İstihdam Teorisi

1980’li yılların ilk çeyreğinde ortaya çıkan işsizlik ve finansal krizlerin olumsuz sonuçlarına karşı alınan paracı ve yeni klasik görüşlerin yetersizliği; Keynes’in toplam talep politikalarını yeniden gündeme getirmiştir. Yeni Keynesyen düşünce sisteminde zayıf olan mikro temelleri güçlendirerek toplam talep ile birlikte toplam arzı da ele alan bir görüş benimsenmiştir. Keynes’in görüşlerinde olduğu gibi tam istihdam seviyesinde para yansız olmaktadır (Bocutoğlu, 2007,2012). Paranın yanlılığını ve enflasyonun değiş-tokuşunu açıklamak için reel ücret ve fiyatları değil, nominal ücret ve fiyatlardaki katılıklara dayandığı görüşünü savunur (Akkuş, 2012). Bu düşüncenin dayanağı ücret-fiyat katılığı ve yaşanan şoklar karşısında bu katılığın oluşturduğu dalgalanmaları ele almaktadır. Ücret ve fiyat katılığı talep fonksiyonundaki bir şokun reel üretim ile istihdam üzerinde etkisi olmasıdır. Bu yaklaşımda ücret ve fiyat yapışkanlığına yol açan bazı sebepler bulunmaktadır. Bu durumlar ücret sözleşmelerinin ani ve sık değişmeyip uzun dönemler dahilinde olması, ücretlerin işçi sendikaları tarafından yapılması, işçilerin iş verimliliğinin yüksek tutulması için yüksek ücret düzeyi kuralının olması ve katalog fiyatı olarak bilinen, piyasadaki fiyat değişimlerinin belirli bir seviyeyi aşmadığı durumda fiyatların sabit tutulmasıdır (Ataç, 2012; Deniz ve Dalboy, (2015)’dan).

İktisadi modeller ekonomide yaşanan dalgalanmalar sonucunda uzun dönemde tekrar denge noktasına ulaşacağı görüşünde ortak görüşe sahip olmuştur. Birçok iktisatçı (Keynesyen görüşe sempati duyanlar) uzun dönemli işsizlik tartışmalarında ‘doğal oran’ yerine ‘NAIRU’ kavramını kullanmayı tercih etmişlerdir. Modigliani ve Papademos (1975) tarafından *‘işsizliğin enflasyon üzerinde olduğu süre boyunca, enflasyonun azalmasının beklendiği oran’* olarak tanımlanmıştır. King’e göre (1999) doğal işsizlik oranı ve NAIRU kavramı birbirinden farklı kavramlardır. İlki emek ve ürün piyasalarının yapısal nitelikleri tarafından belirlenen bir reel dengeyi tanımlarken, ikinci kavram yapısal niteliklerden etkilenmiş olmakla birlikte enflasyonun gidişatını belirleyen önceki ekonomik şoklara uyarlanmasından etkilenmektedir. Başka bir ifadeyle; Friedman’ın doğal oran yaklaşımı piyasayı temizleyen kavram iken, NAIRU kavramı firmalar ve işçiler arasındaki güç dengesi tarafından belirlendiğinden emek piyasalarında eksik rekabet teorisine bağlı olmaktadır. Ball ve Mankiw (2002) NAIRU

kavramını “*doğal işsizlik oranının yakın eşanlamlısı*” olduğunu ifade etmişlerdir (Snowdon & Vane, 2020).

Bazı yeni Keynesyen iktisatçılar tarafından işsizliğin mevcut ve denge oranlarının aynı anda artması durumu yeniden tartışılmaya açılarak ekonomide oluşabilecek tek bir oranın olmadığı görüşünü ileri sürmüşlerdir. Geçmişte yaşanan bir krizin özellikleri doğrultusunda yeni bir denge işsizlik düzeyi belirlenmektedir. Bu bağlamda uzun süreli bir kriz sonunda bu oranın yüksek olduğu kısa süreli krizlerde ise daha düşük bir oranda olduğu görüşünü savunmaktadır. Emek piyasalarındaki denge düzeyini, geçmişte yaşanan krize göre şekilleneceği görüşünü ‘*histeresiz tezi*’ olarak yorumlamışlardır. Bu görüşü iki temel teori de desteklemektedir. Süre teorisine göre ekonomideki kriz dalgası uzadığında iş arayanların iş bulma ümidi azalmaktadır. Bunun sonucunda ümitsiz işçiler piyasadan çekilme kararı aldığı zaman emek piyasasında daralma yaşanmaktadır. İçeridekiler-dışarıdakiler teorisinde dışarıda işsiz kalan işçilerin iş bulma süresi uzadığı durumda rakiplerinden korkmayan içeridekiler katı bir ücret politikasına yönelim göstermektedir (Paya, 2013).

1.2 İşsizlik Histeri Hipotezi ve Literatür Taraması

İşsizlik histeri hipotezi ile doğal oran hipotezi kavramları bu bölümde tanımlanmıştır. Tanımlardan sonra literatürde işsizlik histeri hipotezinin ampirik olarak analiz edildiği çalışmalara yer verilmiştir.

1.2.1 Doğal Oran Hipotezi ve İşsizlik Histeri Hipotezi Teorisi

İşsizlik olgusu makroekonomik sorunların asıl bileşenini oluşturduğu için iktisat teorisinde iki yaklaşım üzerinde durulmaktadır. Ekonomideki dalgalanmalar sonucu oluşan tartışmaların temelini doğal işsizlik hipotezi oluşturmaktadır. Doğal işsizlik kavramı Friedman (1968) ve Phelps (1968) tarafından ortaya atılmıştır. Bu hipotezin çıkış noktası, Keynesyen iktisadın ortaya koyduğu Phillips analizindeki enflasyon ve işsizlik arasındaki ters yönlü ilişkinin geçerli olmadığını savunmaktadır. Enflasyon ve işsizlik kısa dönemde ters yönlü bir ilişki içerisinde olsa da uzun dönemde tekrar eski düzeyine dönmektedir. Bunun sonucunda işsizlik kısa süreli azalma etkisi gösterse de uzun dönem içinde tekrar ortalamaya dönme eğilimine sahip olmaktadır. Başka bir ifadeyle ekonomide yaşanan bir şok durumunda işsizlik oranı denge seviyesine geri döndüğünden yaşanan şokun etkisi geçici olmaktadır. İşsizlik serisinin ekonometrik

anlamda seviye değerinde durağan olması durumu bu hipotezin geçerliliğini ortaya koymaktadır.

İşsizliğin denge durumundaki hareketlerini açıklamada geliştirilen farklı bir yaklaşıml ise yapısalcı yaklaşımdır. Phelps (1994)'in çalışmasıyla geliştirilmiştir. Phelps, *“işsizliğin denge patikasının, bir sabit veya zamanın zorlayıcı bir fonksiyonundan ziyade sistemin bir değişkeni olan doğal oran tarafından yönlendirilen”* şeklinde yorumlamıştır (Snowdon & Vane, 2020). Doğal oranın endojen bir yapıya sahip olduğunu ve yaşanan şokların doğal işsizlik oranlarında değişime sebep olan resesyonlarla ilgili olduğu görüşünü ifade etmiştir. Yapısal kırılmalarla birlikte işsizlik serisi stokastik varyans durağan bir seyir izlediğinden bahsetmektedir (Özcan, 2015). Doğal oran teorisiyle işsizlik oranı değişimlerinin arkasında ne olduğuna dair varsayımlara bakıldığında Friedman'ın denge işsizlik durumu arz-yanlı etkilere bağlı olarak değişebildiği görüşünü benimsemiştir. Phelps ise reel arz şokları önemli etkiye sahip olsa da *“ekonominin denge patikasının önemli hareket ettiricileri ve sarsıcıları”* reel talep şoklarından kaynaklı olduğunu ifade etmektedir (Snowdon & Vane, 2020).

İşsizlik ile ilgili diğer yaklaşıml ise teorik çerçevesinin doğal işsizlik oran analizinin oluşturduğu histeri hipotezi olarak bilinmektedir. Histeri hipotezinin temeli Blanchard ve Summers (1986)'ın çalışması referans alınarak incelenen bir yaklaşımdır. Bu hipotez iki yaklaşımlın savunduğu işsizliğin doğal oranına geri döndüğü görüşünü reddederek farklı bir görüş ortaya koymuştur. Ekonomide meydana gelen bir şok etkisinin ardından işsizlik oranlarının asla dengeye geri gelmeyen bir süreç içerisinde olduğunu açıklamaktadır. Meydana gelen şokun etkisi sona erdikten sonra bile işsizliğin artış göstermesi durumu emek piyasasındaki rijiditeler nedeniyle kalıcı bir etki ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda işsizlik serisi geçmiş dönemlere bağımlı olduğu için şoklar işsizliği sürekli olarak etkilemektedir. Ekonometrik ifadeyle işsizlik serisinin seviyede durağan olmaması, birim kök sürecine sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. Kısaca teorilerin düşüncelerinde yapısal değişim ekonomide olmadığı zaman tek bir denge noktasının olduğu kabul edilirken histeri etkisinde yaşanan krizlerin süresiyle ilgili olarak birçok denge noktasının oluşacağı görüşü kabul görmüştür.

Küresel finansal kriz sonrasında histeri hipotezi yeniden yorumlanmaya başlamıştır. Yapılan alışmalar sonucunda asimetri durumlarını içeren ve doğrusal olmayan yeni yaklaşımlar gündeme gelerek değerlendirmeler yapılmıştır. Ball (2014) para

politikalarının asimetrik etkilerini histeri hipoteziyle birlikte yeniden yorumlayarak ele almıştır. 1980-2007 döneminden hareketle enflasyon ve işsizlik verilerinin doğrusal olmadığını çalışmasında vurgulamıştır. Blanchard vd., (2015) yaptığı çalışma sonucuna göre işsizlik verilerinin doğrusal bir yapıya sahip olması durumu istihdam düzeyinin dikkate alındığını ifade etmektedir. İşsizlik verilerinin doğrusal olmayan bir özellikte olması ekonomide fiyat istikrarının amaçlandığını göstermektedir (Kahyaoğlu vd., 2016).

1.2.2 Literatür Taraması

İşsizlik histerisi hipotezi Blanchard ve Summers (1986)'ın yaptığı çalışma örnek alınarak geliştirilmiştir. İşsizlik histerisi çalışmalarına bakıldığında geliştirilmiş ekonometrik yöntemlerin farklılığıyla yapılan birçok analiz mevcuttur. Bu analiz sonuçlarında doğal oran hipotezi ve işsizlik histeri hipotezi üzerinde durulmaktadır. Histeri hipotezini inceleyen çalışmalar işsizlik oranının durağanlığının sınanmasıyla test edilmektedir. İşsizlik histerisinin sınındığı çalışmalara ait literatür taraması kronolojik olarak ele alınmıştır. Literatür incelemesi, Türkiye ve diğer ülkeler için yapılan çalışmalar olmak üzere iki ana başlıkta gösterilmiştir.

1.2.2.1 Türkiye Özelinde Yapılan Çalışmalar

İşsizlik oranlarının birim kök testleriyle sınındığı birçok çalışma mevcuttur. İncelenen çalışmalar geleneksel birim kök testlerinin yanında yapısal kırılmalarında modele dahil edildiği ve doğrusal olmayan birim kök testleri kullanılmıştır. Türkiye için incelenen literatür araştırmasında genel işsizlik oranı sonrasında yaş ve cinsiyet ayrımına dikkat edilerek bulgular tablo halinde aktarılmıştır. Genel işsizlik oranı kullanılarak işsizlik histeri teorisini sınanan çalışmalar Tablo 1.2.1'de gösterilmektedir.

Tablo 1.2.1 Genel (Toplam) İşsizlik Oranı Kullanılarak İşsizlik Histeri Hipotezini Sınayan Çalışmalar (Türkiye)

Yazar	Yıl	Yöntem	Sonuç
Pazarloğlu ve Çevik (2007)	1939-2005	Ratchet Model	Histeri etkisi geçerlidir.

Tablo 1.2.1'in devamı

Yılcı (2009)	1923-2007	Perron, ZA, LP, LM Birim Kök Testleri	Histeri etkisi geçerlidir.
		Bai-Perron	
Yıldırım (2011)	1923-2010	CKP Birim Kök Testi	Histeri etkisi geçerlidir.
Saraç (2014)	2005:01- 2013:07	ADF, KPSS Birim Kök Test Caner ve Hansen TAR	Doğrusal birim kök testinde doğal oran hipotezi geçerli iken, doğrusal olmayan birim kök testinde sadece bir rejimde durağandır.
Karagöz ve Saraç (2016)	2005:01- 2016:03	Kalman Filtresi	Histeri etkisi geçerlidir.
Tekin (2018)	2005-2017	Fourier ADF Birim Kök Testi	Histeri etkisi geçerlidir.
Bayat vd. (2020)	1923-2019	Fourier ADF Birim Kök Testi	Histeri etkisi geçerlidir.
Coşkun (2021)	2014:1- 2020:9	Zivot – Andrews ve Narayan-Popp	Histeri etkisi geçerlidir.
Ulucak (2021)	1923-2020	Fourier ADF, Fourier GLS	Histeri etkisi geçerlidir.
Azazi ve Ateş (2022)	2014:1- 2022:2	Philips Perron	Genel işsizlik ve genç işsizlikte histeri hipotezi geçerli değildir.
Aydın (2023)	1923-2021	ZA, LS Birim Kök Testi Narayan-Popp	1980 sonrası dönemde histeri hipotezi geçerli değildir.

Tablo 1.2.1'de yer alan Türkiye özelinde genel işsizlik oranında işsizlik histerisi hipotezini zaman serisi analizi kullanılarak test edildiği çalışmalarda, genellikle bu hipotezin geçerli olduğu görülmektedir. Ancak kullanılan yöntem ve incelenen dönemlerin değişmesiyle birlikte elde edilen bulgularda değişmektedir. Örneğin Saraç (2014), Azazi ve Ateş (2022) ve Aydın (2023) çalışmaları bu durumu ortaya koymaktadır. Burada önemli olan genel işsizlik oranından ziyade, genel işsizlik oranının alt tabakalarında işsizlik histerisi hipotezinin test edilmesidir. Çünkü yaşa, cinsiyete ve eğitime göre işsizlik histerisi hipotezi farklılaşabilmektedir. Çalışmamızın amacında cinsiyet ve yaşa göre işsizlik histerisi hipotezinin test edilmesi amaçlanmasından dolayı Tablo 1.2.2'de Türkiye'de cinsiyet ve yaş ayrımına göre işsizlik histeri hipotezini sınavan çalışmalara yer verilmiştir.

Tablo 1.2.2 Cinsiyet ve Yaş Ayrımına Göre İşsizlik Histeri Hipotezini Sınayan Çalışmalar (Türkiye)

Yazar	Yıl	Yöntem	Sonuç
Özkan ve Altınsoy (2015)	1988-2014	ADF, KSS FOURIER ADF, FOURIER KSS	45 yaş ve üzeri erkeklerde ve işsiz genç kadınlarda histeri etkisinde geçerlidir.
Ağazade (2016)	2005:01- 2015:09	Kruse, Sollis ve Cuestas-Ordenez Testleri	Genel işsizlik, tarım dışı işsizlik ve genç işsizlik verileri histeri etkisine sahiptir.
Yavuzaslan vd. (2017)	2005M1- 2017M2	Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testleri	Genç işsizlik oranlarında histeri hipotezi geçerlidir.
Çelik ve Küçükkale (2018)	1988S2- 2015S1	Ratchet Model	Erkek, kadın, genel, tarım dışı işsizlik oranlarında histeri etkisi geçerlidir. Yetişkin işsizlikte histeri geçerli değildir.
Akcan (2019)	2005:01- 2017:06	Geleneksel Birim Kök Testleri: ADF, PP ZA, LS	Genç işsizlik oranları genel işsizlik oranına göre daha fazla histeri etkisine sahiptir.
Çemrek ve Şeker (2020)	2005:1- 2019:6	Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testleri	Kadın işsizlik oranları histeri etkisine sahiptir.
Çiçen (2020)	2005-2014	Fourier KPSS	Kadın işsizlik oranları farklı eğitim düzeylerinde erkeklere göre daha fazla histeri etkisine sahiptir.
Öztürk (2020)	2005:1- 2019:8	ADF, PP ve Kırılmalı LS Birim Kök Testi	Genel, genç işsizlik ve tarım dışı istihdam serilerinde histeri etkisi geçerlidir.
Göcen (2021)	2005:01- 2020:05	Keskin ve Kademeli Kırılmaların Birim Kök Testi	Kadın işsizlikte doğal oran hipotezi geçerli iken, erkek işsizlik oranlarında histeri etkisi mevcuttur
Önal (2021)	1988-2019	ADF, PP, KPSS, Ng-Perron Birim Kök Testleri	Histeri teorisi hem erkek hem de kadınlarda geçerlidir.
Şak (2021)	1988-2018	Fourier Kruse	Histeri etkisi kadınlarda geçerlidir. Erkeklerde histeri geçerli değildir.
Atamer vd. (2023)	1988-2020	ADF, PP, ZA, LS Birim Kök Testleri	Kadın ve erkek işsizlik oranlarında histeri etkisi geçerlidir.
Üçler vd. (2023)	2014:1- 2022:1	Phillips Perron	Genç kadın işsizlik verilerinde genç erkek işsizlik verilerine göre daha fazla histeri etkisi vardır
Özen Atabey (2024)	1988-2021	FADF ve FKSS	FADF sonuçlarında genel ve erkek işsizlik oranları, FKSS test sonuçlarında genel, kadın ve genç işsizlikte histeri etkisi geçerlidir.

Tablo 1.2.2’de cinsiyet ve yaş ayrımı dikkate alınarak incelenen analiz çalışmalarında histeri hipotezinin çoğunlukla geçerli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bazı çalışmalardan elde edilen bulgular farklılaşmaktadır. Örneğin, Şak (2021)’ın kullandığı yöntem ve ele aldığı dönem itibariyle erkek işsizlik oranı değişkeninin farklılık gösterdiği görülmektedir. Erkek işsizlik oranında histeri etkisinin geçerli olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Göcen (2021)’in kademeli kırılmaları dikkate alan analiz çalışmasında kadın işsizlik oranında histeri hipotezinin destekleyici bulgusuna ulaşamamıştır. Sadece Türkiye’yi dikkate alan çalışmaların yanında ülke grupları için işsizlik histeri hipotezinin geçerliliğini sınavan panel çalışmalarında da Türkiye bulunmaktadır. Tablo 1.2.3’te Türkiye’nin yer aldığı ülke grupları için işsizlik histerisi hipotezinin sınıandığı çalışmalar yer almaktadır.

Tablo 1.2.3 İşsizlik Histeri Hipotezinin Sınıandığı ve Türkiye’nin Yer Aldığı Panel Çalışmalar

Yazar	Ülke/Yıl	Yöntem	Sonuç
Tokatlıoğlu vd. (2014)	1988-2011 14 AB Ülkesi ve Türkiye	Ratchet Model	Histeri etkisi geçerli fakat zayıf bir seyir izlemektedir.
Kahyaoğlu vd. (2016)	2001Q1-2015Q4 16 AB Ülkesi ve Türkiye	Fourier ADF Fourier IPS	İtalya, İspanya ve Estonya dışındaki ülkelerde işsizlik doğrusal bir yapı göstermekte ve histeri etkisi geçerlidir.
Akkuş ve Topuz (2019)	1980-2016 Gelişmekte olan en kırılgan beş ülke	Geleneksel ve Kırılgan Birim Kök Testleri	Histeri etkisi geçerlidir.
Koç ve Güner (2020)	2000Q1-2020Q2 Yükselen Ekonomi Grubu	Panel KPSS	Doğal oran hipotezi geçerlidir.
Songur (2020)	1980-2006 27 OECD Ülkesi ve Türkiye	Fourier Panel KPSS	16 ülkede histeri geçerli iken, diğer ülkelerde doğal hipotez geçerlidir.
Dedeoğlu (2021)	2001-2020 29 OECD Ülkesi ve Türkiye	Hadri ve Kurozumi Panel PKSS	Histeri etkisi geçerlidir.
Komşu ve Komşu (2021)	1991-2020 BRICS-T	ADF, PP, Kırılgan ZA	Çin hariç diğer ülkelerde histeri etkisi geçerlidir.
Özbek ve Türkmen (2021)	1991-2020 E7 ve G7 Ülkeleri	Fourier LM ve PANICCA Birim Kök Testleri	Histeri hipotezi geçerlidir.
Bostancı ve Koç (2022)	1996-2022 10 Balkan Ülkesi	Fourier Birim Kök Testleri	Sadece Arnavutluk ve Karadağ’da doğal oran hipotezi geçerlidir.

Tablo 1.2.3'ün devamı

Kılıç vd. (2022)	Her ülke için ayrı dönemler 36 OECD Ülkesi	Fourier ADF, Fourier KSS	Histeri etkisi geçerlidir.
Akyüz (2023)	1988-2021 MIST Ülkeleri	ADF, ZA Pesaran CD	Güney Kore ve Türkiye de yapısalcı yaklaşım, Meksika ve Endonezya'da ise histeri etkisi mevcuttur.
Atabey ve Karakuş (2023)	1991-2021 BRICS-T	FADF, FKPSS	Genç ve kadın işsizlik oranlarındaki histeri etkisi genel ve erkek işsizlik oranlarından daha fazla etkilidir.

Tablo 1.2.3'te incelenen literatür taramasında ülkeler açısından hem doğal oran hipotezini hem de histeri hipotezini destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Ülke grupları ele alınan panel analiz çalışmalarında Türkiye'de histerinin geçerli olduğu görülmektedir. Koç ve Güner (2020)'in yükselen ekonomi grubu üzerinde yaptığı çalışmada Türkiye'de doğal oran hipotezini destekleyen sonuç bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada çoğunlukla Türkiye'de işsizlik histeri hipotezinin kalıcı olduğunu göstermektedir.

1.2.2.2 Diğer Ülkeler İçin Yapılan Çalışmalar

Bu bölümdeki analiz çalışmalarında genel işsizlik oranı ile cinsiyet ve yaş ayrımına göre incelenen bulgular tablo halinde gösterilmiştir. İlk olarak Tablo 1.2.4'te diğer ülkeler için genel işsizlik histerini sınanan çalışmalara yer verilmiştir.

Tablo 1.2.4 İşsizlik Histeri Hipotezini Genel İşsizlik Oranı Kullanarak Sınayan Çalışmalar (Diğer Ülkeler)

Yazar	Ülke/Yıl	Yöntem	Sonuç
Blanchard ve Summers (1986)	1953-1984 Almanya, Fransa, İngiltere ve ABD	ADF Birim Kök Testi	ABD hariç diğer ülkelerde histeri etkisi geçerlidir.
Røed (1996)	1970-1994 16 OECD	ARIMA Model	Sadece ABD ülkesinde histeri etkisi yoktur.
Song ve Wu (1998)	1960-1992 15 OECD	Geleneksel ADF , PP Birim Kök Testleri	ADF testinde tüm ülkelerde histeri geçerli iken, PP testinde İtalya dışında histeri mevcuttur.
Camarero ve Tamarit (2004)	1956-2001 19 OECD	MADF ve SURADF Testi	Sadece yedi ülke için histeri etkisi mevcuttur.

Tablo 1.2.4'ün devamı

Gomes ve Silva (2008)	1980-2002 Brezilya-Şili	LM Testi	Histeri etkisi geçerlidir.
Lee ve Chang (2008)	1946-2004 14 OECD	LM Testi	Histeri etkisi yoktur.
Lee vd. (2010)	1976-2004 9 Asya Ülkesi	Kırılmalı ve Kırılmasız Birim Kök Testleri	Histeri etkisi geçerlidir.
Chang (2011)	1960-2009 17 OECD	Fourier Birim Kök Testi	Avustralya, Finlandiya, Fransa, Kanada, İsveç ve ABD'de histeri etkisi yoktur.
Fruoka (2012)	Doğu Asya Pasifik Ülkeleri	Fourier ADF Birim Kök Testi	Güney Kore'de işsizlik oranlarında durağan bir süreç oluşmaktadır.
Arı vd. (2015)	1985-2011 Doğu Asya ve Pasifik Ülkeler	Carrion-i- Silvestre Panel Birim Kök Testi (PANKPSS)	Çin ve Güney Kore de histeri hipotezi geçerli iken, diğer ülkelerde doğal oran hipotezi geçerlidir.
Fruoka (2017)	2000-2014 Nordik Ülkeleri	ADF, Kırılmalı ADF, Fourier ADF, Kırılmalı Fourier ADF Birim Kök Testleri	ADF, FADF bulgularına göre tüm ülkelerde histeri etkisi geçerli, Kırılmalı ADF'de Finlandiya ve İsveç'te histeri etkisi geçerliken, Kırılmalı FADF'de ise herhangi bir grup için işsizlik histeri hipotezi geçerli değildir.
Kar (2019)	1993-2007 LME ve CME Ülkeleri	Breusch- Pagan LM, Pesaran CD LM, Hadri - Kurozumi Testi	LME ülkelerinde doğal oran hipotezi geçerli iken, CME ülkelerinde histeri etkisi geçerlidir.
Yaya vd. (2019)	1991-2017 42 Afrika Ülkesi	FADF Birim Kök Testi	Yedi ülke için histeri etkisi geçerlidir.
Khraief vd. (2020)	1980-2013 29 OECD	KSS, LM, LLC, Pesaran CADF	LM testine göre tüm ülkelerde doğal oran hipotezi geçerlidir.
Yılancı vd. (2020)	1991M1- 2019M12 G7 Ülkeleri	Fourier ADF	Almanya ve İtalya'da doğal oran hipotezi geçerlidir.
Karabıyık (2021)	1996-2019 Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri	CADF-CIPS Panel Birim Kök Testleri	Polonya, Slovenya ve Estonya dışındaki ülkelerde histeri mevcuttur.
Caporale vd. (2022)	2000-2020 27 AB Ülkesi	AR Model	Histeri etkisi geçerlidir.

Tablo 1.2.4 incelendiğinde gelişmiş ülkeler için yapılan çalışmalarda ülkeden ülkeye farklı bulgulara ulaşıldığı çalışmaların olduğu görülmektedir. Özellikle gelişmiş ülkeler için işsizlik histerisi hipotezinin geçerli olmadığı, bunun yanında diğer ülkeler de ise bu histerinin daha fazla geçerli olduğu söylenebilir. Genel olarak değerlendirildiğinde ülkeden ülkeye, kullanılan yöntem ve incelenen dönem açısından işsizlik histerisi hipotezi ile ilgili farklı bulgulara ulaşıldığı açıkça görülmektedir. Tablo 1.2.5’te cinsiyet ve yaş ayırımına göre işsizlik histerisini sınanan çalışmalara yer verilmiştir.

Tablo 1.2.5 Cinsiyet ve Yaş Ayırımına Göre İşsizlik Histeri Hipotezini Sınayan Çalışmalar (Diğer Ülkeler)

Yazar	Ülke/Yıl	Yöntem	Sonuç
Özpolat ve Özsoy (2018)	1998:01-2017:09 14 OECD Ülkesi	Fourier ADF Birim Kök Testi (FADF)	Cinsiyet analizine göre; Fransa’da histeri yoktur. Belçika’da kadınlarda histeri varken, erkeklerde yoktur. Kore’de kadınlarda histeri geçerli değil ama erkeklerde histeri geçerlidir.
Belke (2020)	2003Q2-2019Q1 28 AB Ülkesi	Fourier KSS Birim Kök Testi	Macaristan ve Portekiz hariç tüm ülkelerde doğal oran hipotezi geçerli iken kadın işsizlikte de iki ülke ile birlikte İngiltere, İspanya, Almanya ve Slovenya dışında diğer ülkelerde doğal hipotez geçerlidir.
Yılancı vd. (2023)	Dönemler ülkeden ülkeye değişmektedir. Nordik Ülkeleri	Dalgacık Dönüşümlü Fourier ADF ve Fourier KSS	Orijinal ve dönüştürülmüş serilerden elde edilen sonuçların farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çoğunlukla genç ve kadın işsizlik oranlarında histeri etkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 1.2.5’te yer alan bulgulara bakıldığında cinsiyete ve yaşa göre işsizlik histerisi hipotezine ait sonuçların değiştiği görülmektedir. Daha çok kadın ve gençlerde işsizlik histerisi olduğuna dair bulgular yer almaktadır.

Literatür genel olarak değerlendirildiğinde işsizlik histerisi hipotezinin geçerliliği ülkeye, döneme ve kullanılan yöntemlere göre değişmektedir. Literatürde çoğunlukla genel işsizlik oranında histeri etkisini inceleyen çalışmalar mevcuttur. Gelişen literatürde kadın, erkek, genç, genç kadın, genç erkek, yetişkin kadın, yetişkin erkek gibi farklı işsizlik oranlarında da bu hipotezin test edildiği görülmektedir. Bunlarla birlikte ekonometri biliminin, özellikle de zaman serisi ekonometrisinin gelişmesiyle birlikte yeni ve güçlü birçok birim kök testi, işsizlik histerisi hipotezinin test edilmesinde kullanılmaktadır. Literatürde yer alan Yılancı vd. (2023) çalışması değişkenleri dalgacık dönüşüm kullanarak kısa, orta ve uzun dönemlere ayırmaktadır.

Ayrıca işsizlik oranlarındaki doğrusal olup/olmama ile yapısal kırılmalara sahip olup/olmama özelliğini dikkate almaktadır. Böylece işsizlik histerisi hipotezini test ederken daha güçlü bulgulara ulaşıldığını ifade etmektedirler. Bu çalışmada da Türkiye için yapılan çalışmalardan farklı olarak Yılancı vd.'nin (2023) Nordik ülkeleri için yaptıkları çalışmada önermiş olduğu analiz süreci izlenmektedir. Böylece çalışmanın hem kullanılan işsizlik oranları hem de kullanılan yöntem olarak ulaşılan literatür çerçevesinde, bilindiği kadarıyla Türkiye için yapılan ilk çalışma özelliği bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE İŞSİZLİKLE KIRILIMLARININ SEYRİ VE İŞSİZLİKLE MÜCADELE POLİTİKALARI

Bu bölümde işsizlik verilerinin istatistik değerleri ele alınmıştır. Bu kapsamda ekonomi politikaları açısından dikkate alınan Okun Yasası ve Phillips eğrisi analizlerinin değerlendirilmesine yer verilmiştir. İlerleyen kısımda ise diğer ülke gruplarıyla Türkiye’deki işsizlik oranları karşılaştırılmaktadır. Son olarak işsizlikle mücadele politikaları tanıtılmaktadır.

2.1 Türkiye’de Genel, Cinsiyet ve Yaşa Göre İşsizlik

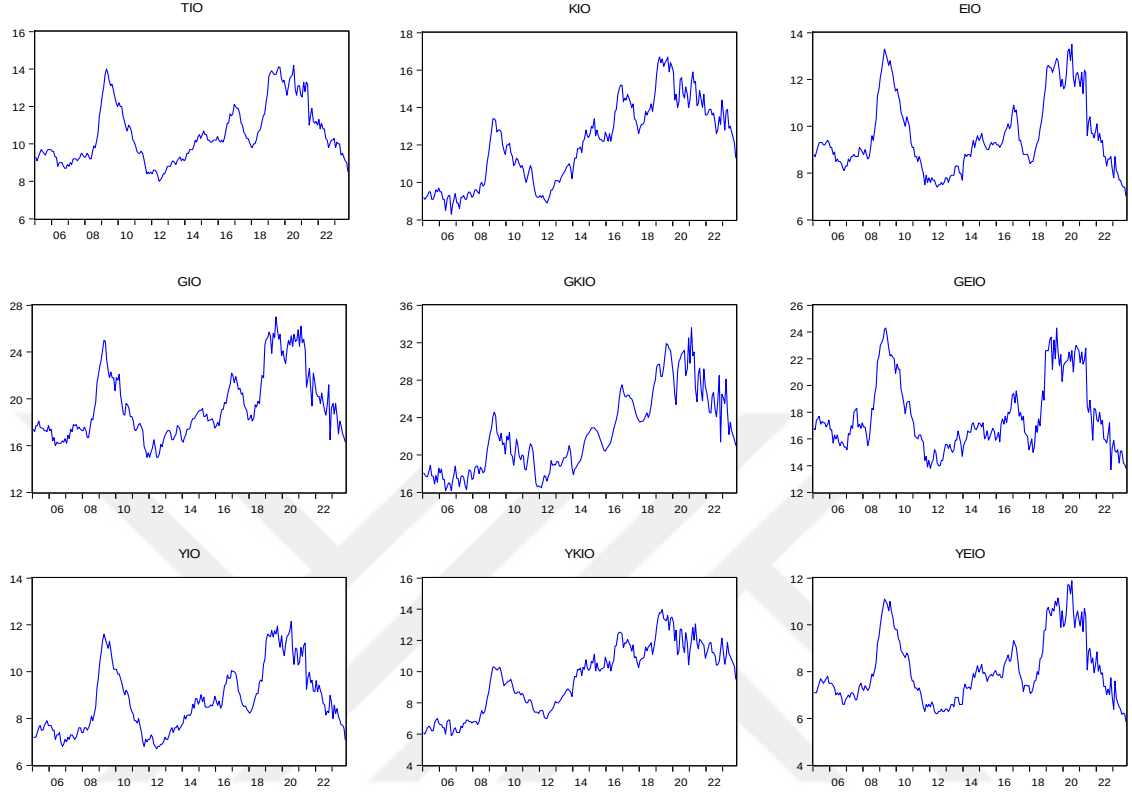
Çalışmanın bu kısmında Türkiye’de işsizlik değişkenlerinin zamansal gidişatı ele alınacaktır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak görsel bir şekilde değişimin görülebilmesi için değişkenlerin zaman grafiklerini incelenecek, daha sonra tanımlayıcı istatistikleri ortaya konulacak ve son olarak birbirleri arasındaki korelasyon ilişkisine yer verilecektir. Bu kapsamda ele alınacak olan işsizlik değişkenleri Tablo 2.1.1’de yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında Ocak 2005 ile Ekim 2023 tarihleri arasındaki veriler dikkate alınmıştır. Çünkü tüm işsizlik oranı değişkenleri için aylık verilere en kapsamlı ulaşıldığı tarih aralığıdır. Veriler OECD (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü) (2023) veri tabından elde edilmiştir.

Tablo 2.1.1 Türkiye’nin İşsizlik Göstergeleri

TIO	Toplam İşsizlik Oranı
KIO	Kadın İşsizlik Oranı
EIO	Erkek İşsizlik Oranı
GIO	Genç İşsizlik Oranı
GKIO	Genç Kadın İşsizlik Oranı
GEIO	Genç Erkek İşsizlik Oranı
YIO	Yetişkin İşsizlik Oranı
YKIO	Yetişkin Kadın İşsizlik Oranı
YEIO	Yetişkin Erkek İşsizlik Oranı
Kaynak: https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=36324#	

Tablo 2.1.1’de yer alan değişkenlere ait zaman serisi grafikleri Şekil 2.1.1’de görülmektedir. Grafikler incelendiğinde Türkiye’de işsizlik oranı serilerinin dalgalı bir yapı izlediği, bazı dönemlerde yükselip, bazı dönemlerde de azaldığı görülmektedir.

Yaklaşık 2008 küresel kriz ve 2020 salgın hastalık dönemlerinde işsizlik oranlarının yükselme eğiliminde olduğu göze çarpmaktadır. Bu dönemlerden sonra, işsizlik oranlarının azalma eğilimine girdiği görülmektedir.

Şekil 2.1.1 İşsizlik Değişkenlerinin Grafikleri

Değişkenlerin en yüksek, en düşük ve ortalama değerlerini elde edebilmek için, değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikleri hesaplanmıştır. Tablo 2.1.2’de işsizlik oranlarına ait tanımlayıcı istatistikler yer almaktadır.

Tablo 2.1.2 İşsizlik Oranlarının Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	TIO	KIO	EIO	GIO	GKIO	GEIO	YIO	YKIO	YEIO
Medyan	10,200	12,200	9,200	18,500	21,450	17,100	8,500	10,124	7,719
Ortalama	10,551	12,064	9,600	19,414	22,331	17,750	8,755	9,625	8,085
Maksimum	14,200	16,700	13,500	27,000	33,600	24,300	12,155	13,976	11,885
Minimum	8,000	8,300	7,000	15,000	16,200	13,700	6,700	5,900	5,851
Standart Sapma	1,5890	2,2350	1,5827	2,9057	4,2965	2,6830	1,4208	2,1637	1,4229
Jarque-Bera	21,299	12,042	25,615	25,669	17,359	27,417	18,814	12,238	26,592
Olasılık	0,0000	0,0024	0,0000	0,0000	0,0001	0,0000	0,0000	0,0022	0,0000
Gözlem	226	226	226	226	226	226	226	226	226

Tablo 2.1.2’de görüldüğü üzere en yüksek ortalamaya sahip işsizlik ortalaması %22,3 ile genç kadın işsizlik oranıdır. Ortalama yetişkin erkek işsizlik oranı %8, yetişkin kadın işsizlik oranı %9,6, yetişkin işsizlik oranı %8,7 ve erkek işsizlik oranı %9,6 ile genel (toplam) işsizlik oranının altında gerçekleşmiştir. Genç kadın işsizlik oranı %33,6 ile en

yüksek işsizlik oranına ulaşmıştır. Genç kadın işsizlik oranına yaklaşan genç işsizlik ve genç erkek işsizlik oranları da %20 değerinin üzerindedir. En düşük işsizlik oranı %5,9 ile yetişkin kadın işsizlik oranı olduğu görülmektedir. İşsizlik oranlarına bakıldığında standart sapması en yüksek olan değer genç kadın işsizlik oranıyken, en düşük değer ise yetişkin işsizlik oranına aittir. Jerque-Bera Normallik testi bulgularına göre ise işsizlik oranı değişkenlerinin normal dağılmadığı görülmektedir. İşsizlik oranları arasındaki korelasyon değerleri ise Tablo 2.1.3’de gösterilmektedir.

Tablo 2.1.3 İşsizlik Serilerinin Korelasyonu

	TIO	KIO	EIO	GIO	GKIO	GEIO	YIO	YKIO	YEIO
TIO	1,0000	0,8202	0,9937	0,9690	0,8032	0,9212	0,9921	0,7447	0,9713
KIO	0,8202	1,0000	0,6496	0,8322	0,9460	0,5837	0,8513	0,9832	0,6907
EIO	0,9637	0,6496	1,0000	0,9179	0,6522	0,9657	0,9406	0,5565	0,9931
GIO	0,9690	0,8322	0,9179	1,0000	0,8705	0,9154	0,9473	0,7429	0,9173
GKIO	0,8032	0,9460	0,6522	0,8705	1,0000	0,6033	0,8153	0,8926	0,6895
GEIO	0,9212	0,5837	0,9657	0,9154	0,6033	1,0000	0,8770	0,4823	0,9344
YIO	0,9921	0,8513	0,9406	0,9473	0,8153	0,8770	1,0000	0,7936	0,9004
YKIO	0,7447	0,9832	0,5565	0,7429	0,8926	0,4823	0,7936	1,0000	0,6069
YEIO	0,9713	0,6907	0,9931	0,9173	0,6895	0,9344	0,9604	0,6069	1,0000

Toplam işsizlik oranı (TIO) ile yetişkin işsizlik oranı (YIO), erkek işsizlik oranı (EIO), genç işsizlik oranı (GIO), genç erkek işsizlik oranı (GEIO) ve yetişkin erkek işsizlik oranı (YEIO) arasındaki korelasyonun %90’dan fazla olduğu görülmektedir. Genç işsizlik oranı (GIO) ile erkek işsizlik oranı (EIO), genç erkek işsizlik oranı (GEIO) ve yetişkin erkek işsizlik oranı (YEIO) arasındaki korelasyon ilişkisi güçlüdür. Yetişkin işsizlik oranı (YIO) ile yetişkin erkek işsizlik oranı (YEIO) arasındaki korelasyon ilişkisi %90’dır. Bu durum Türkiye’de genel işsizlik oranı ile özellikle erkek işsizlik oranı arasında ilişkinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum Türkiye’de istihdamın daha çok erkek çalışanlar ile alakalı olduğunu göstermektedir. Dünya bankası (2023a, 2023b) verilerine göre 2022 yılında kadınların istihdam oranı %30 iken erkeklerde istihdam oranı ise %65 oranında gerçekleşmiştir.

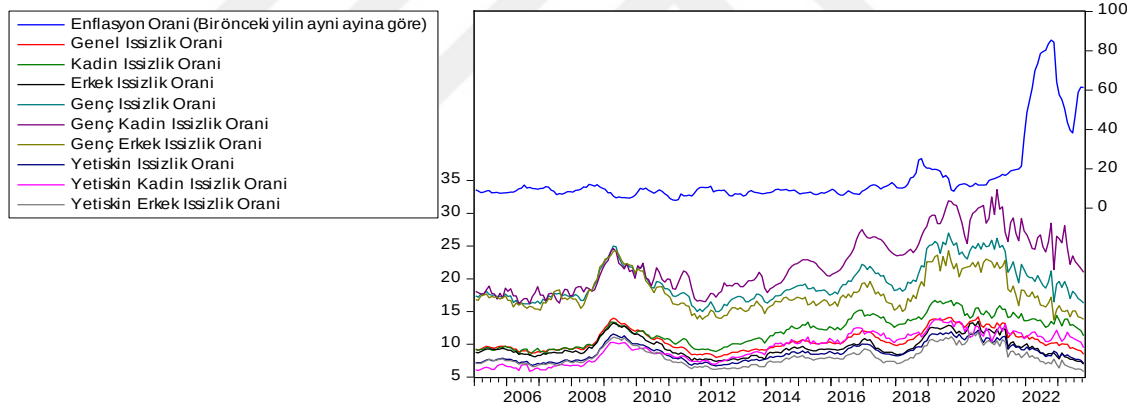
2.2 Türkiye’de İşsizlik ve Makroekonomik Değişkenlerin Seyri

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de işsizlik ile temel makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiler ortaya konulmaktadır. Türkiye’de işsizliğin enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler irdelenmektedir. Bu ilişkileri incelerken, çalışmanın inceleme dönemini olan Ocak 2005 ile Ekim 2023 arası aylık veriler dikkate alınmıştır. Bunlarla birlikte bu değişkenler arasındaki ilişkileri Türkiye için inceleyen çalışmaların bulgularına da yer verilmiştir.

2.2.1 Enflasyon ve İşsizliğin Seyri

Enflasyon olgusu hem işsizliğin çözümünde hem de ülkenin ekonomik büyümesinde etkili olan önemli makroekonomik değişkenlerden biridir. İktisadi performansın önemli ölçütleri enflasyon ve işsizliktir. Bu sebeple ekonomideki istikrarsızlığın çözümündeki temel hedef düşük enflasyon ve düşük işsizlik faktörü olmaktadır. Ancak bu koşulun birlikte sağlanamadığı görülmüş ve değişkenler arasındaki değiş-tokuş durumu bir eğri yardımıyla belirlenmiştir. Enflasyon ve işsizliğin teorik temelleri Phillips (1958) eğrisi analiziyle oluşturulmuştur. Kısacası, düşük enflasyon durumunda yüksek bir işsizliğin yaşanacağını, yüksek enflasyonun görüldüğü zamanlarda ise düşük bir işsizlik durumunun oluşacağını ifade etmektedir.

Şekil 2.2.1’de Türkiye’de enflasyon ile işsizlik verileri arasındaki ilişkiler grafik yardımıyla gösterilmektedir. Grafiğin incelendiği bu zaman aralığında Phillips Eğrisi’ni destekleyen ilişkilerin olduğu dönemler göze çarpmaktadır. Özellikle son dönemlerde enflasyonun hızlıca yükselmesi ile işsizlik oranlarının azaldığı göze çarpmaktadır.

Şekil 2.2.1 İşsizlik Oranları ve Enflasyon Grafiği

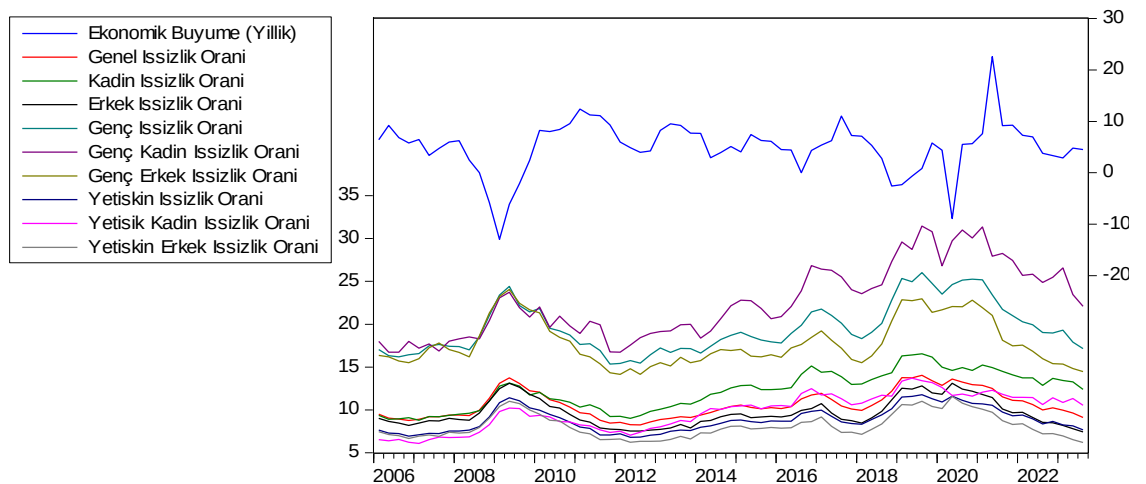
Türkiye’de belirli dönemlerde yaşanan kırılma noktaları enflasyon ve işsizlik arasındaki negatif bir ilişkinin etkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, 2008 ve 2009 yıllarında Küresel Krizin etkisiyle iç talepteki daralma ve enerji fiyatlarının düşmesiyle enflasyon oranları azalmış, bununla birlikte de işsizlik oranları artmıştır. Bir diğer örnek dönem ise 2019 sonrasıdır. 2019’un son dönemlerinde ortaya çıkan salgın tüm dünya ekonomilerini etkilemiştir. Kovid 19 pandemisi ve sonrasında Türkiye’de “Çin Modeli” uygulanmaya çalışılmıştır. Burada Türk Lirası hızlı bir şekilde değer kaybederek enflasyonun artmasına neden olmuştur. Ancak TL’de meydana gelen bu değer kaybı, ülke içinde enflasyon etkisi ortaya çıkartırken, ihracatın da artmasına neden olmuştur.

İhracatta meydana gelen bu artışla birlikte, ihracatçı firmaların daha fazla insan istihdam ederek işsizliğin azalmasına neden olduğu söylenebilir.

Enflasyon ve işsizlik ilişkisini inceleyen birçok ampirik çalışma mevcuttur. Bu çalışmalar kapsamında Şengönül ve Tekgün (2021)'in yaptığı çalışma sonucunda Türkiye’de kısa dönem için Phillips eğrisinin geçerli olduğu, uzun dönemdeyse bu etkinin oluşmadığı görülmüştür. Phillips eğrisinin geçerli olduğu ve uzun dönem içerisinde enflasyon ve işsizlik arasındaki değiş-tokuş ilişkisi kullanılarak politika önlemlerinin alınması yönünde Akiş (2020), Özer (2020), Yayar ve Tekgün(2020), Buyrukoğlu ve Mercan (2022) ve Ekinci vd. (2023)’nin yaptıkları çalışmalarla desteklemektedir. Ayrıca değiş-tokuş ilişkisi Kayacan ve Birecikli (2020), Alıcı (2021), Yıldırım ve Sarı (2021) ve Çolak ve Durgun (2023)’un çalışmalarında bulunmadığı bulgusu yönündedir. Yapılan bu çalışmalar Türkiye’de enflasyon ile işsizlik arasında istikrarlı ilişkilerin olmadığı konusunda fikir vermektedir.

2.2.2 Ekonomik Büyüme ve İşsizliğin Seyri

Arthur Okun (1962), büyüme ve işsizlik arasında ters yönlü ilişkiyi ortaya koymuş ve bu ilişki iktisat literatürüne Okun Yasası olarak girmiştir. Ekonomik büyüme oranının düşük olduğu yıllarda işsizlik oranlarının yükseldiği, reel büyümenin yüksek olduğu durumda ise işsizliğin düşük olduğu saptanmıştır. Şekil 2.2.2’de Türkiye’de ekonomik büyümenin ve işsizliğin zaman içindeki seyri grafik üzerinde gösterilmektedir.

Şekil 2.2.2 İşsizlik Oranları ve Büyüme Grafiği

Türkiye’nin ele alınan zaman serisi grafiğinde büyüme ve işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Ekonomik daralmanın meydana geldiği 2008, 2009, 2010

ve 2020 gibi dönemlerde işsizlik oranlarının yükselme eğiliminde olduğu açıkça görülmektedir. Türkiye ekonomisinin tekrar büyümeye geçerek toparlanmaya başladığı dönemlerde ise işsizlik oranlarının azaldığı görülmektedir. 2008 Küresel Krizle birlikte, ekonomik daralma sürecinde ülkeler arasında ihracatın düşüş yaşaması ve uluslararası finansman güçlüklerindeki artış nedeniyle kriz süreci Türkiye’yi derinden etkilemiş ve o dönemde işsizlik oranında artış meydana gelmiştir (Kibritçioğlu, 2010). Erceylan ve Akpiliç (2015) bu dönemde özellikle sanayi istihdamında önemli ölçüde azalmaların olduğunu vurgulamıştır.

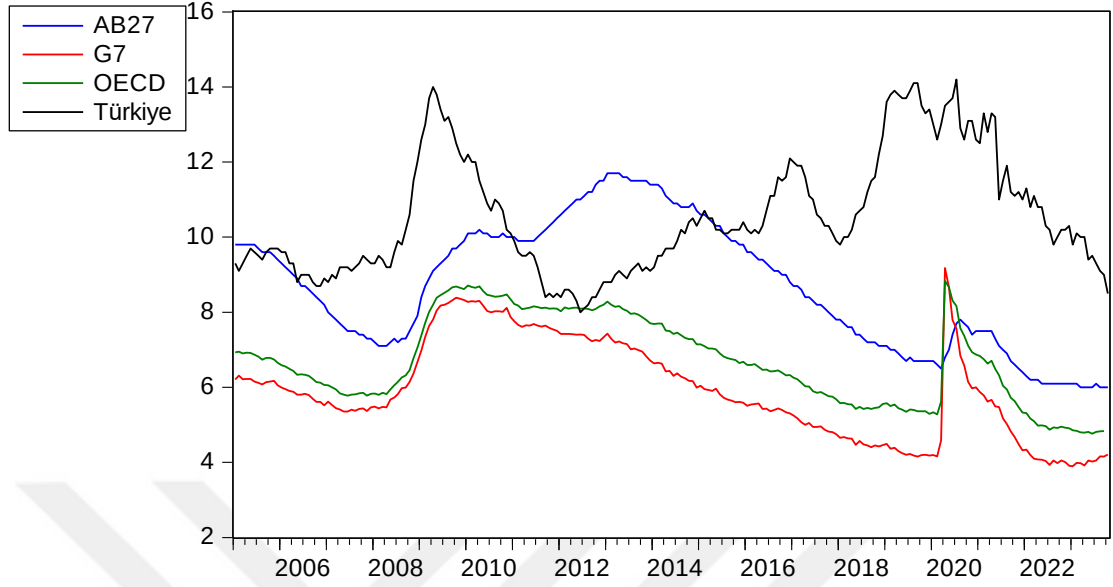
2019 yılında ortaya çıkan kriz sonrası küresel tedarik yapı ve nihai talepteki azalmalar büyük ölçüde çöküntü yaşamıştır. Türkiye’de istihdam, büyüme ve bütçe açığı faktörlerini kötü yönde etkilemiştir. 2020 yılında ekonomik büyümenin düştüğü ve işsizliğin yüksek bir seviye de olduğu görülmektedir. Salgın sonrasında sınırların ortadan kalkarak uluslararası küreselleşme hareketi ülkeleri ekonomik anlamda etkilemiştir. Türkiye’de kontrollü serbestleşmeyle birlikte pozitif bir büyüme sağlanmıştır. 2020 yılında %1,7’lik büyüme, 2021 yılında %8 oranında büyüme oranı gerçekleşmiştir (Ünüvar ve Aktaş, 2022).

Pınar vd. (2023)’nin CRİTİC yöntemiyle enflasyon, işsizlik, bütçe dengesi ve cari dengenin büyüme oranlarına ilişkin Türkiye ekonomisinin performansı ölçülmüştür. Bu çalışma sonucunda en kötü performans döneminin 2020:Q2 dönemi olduğunu açıklamıştır. En iyi performans dönemlerinin 2021:Q1 ve 2022:Q2 aralığında gerçekleştiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu dönemlerden sonra Türkiye’de işsizlik oranlarının azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Okun yasasının Türkiye için geçerli olduğunu gösteren son dönem çalışmalara Göçer (2015), Ak (2021), Kolcu ve Yamak (2022), Sarıca vd. (2022), Bayramoğlu ve Aybudak (2023), Konya vd. (2023) örnek olarak gösterilebilir. Yapılan çalışmalar sonucunda ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkilerin Okun yasası çerçevesinde Türkiye’de geçerli olduğu görülmektedir.

2.3 Türkiye İşsizlik Oranlarının Diğer Ülke İşsizlik Oranları ile Karşılaştırılması

Türkiye’de işsizliğin dünya ülkelerine göre hangi durumda olduğunun tespit edilmesi önem arz etmektedir. Bu durum dikkate alınarak aşağıda Türkiye’nin işsizlik oranı verileri ile 27 Avrupa Birliği Ülkeleri, En Gelişmiş 7 Ülke ve OECD ülkeleri işsizlik

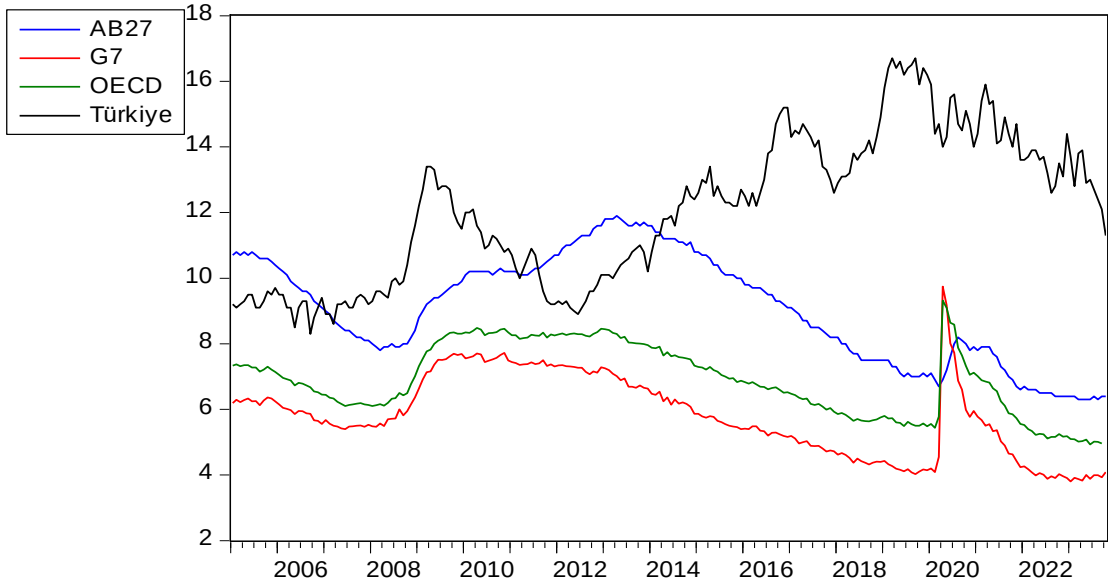
oranı verileriyle karşılaştırılmaktadır. İlk olarak Şekil 2.3.1’de genel işsizlik oranı verileri karşılaştırılmaktadır.

Şekil 2.3.1 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Toplam (Genel) İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması

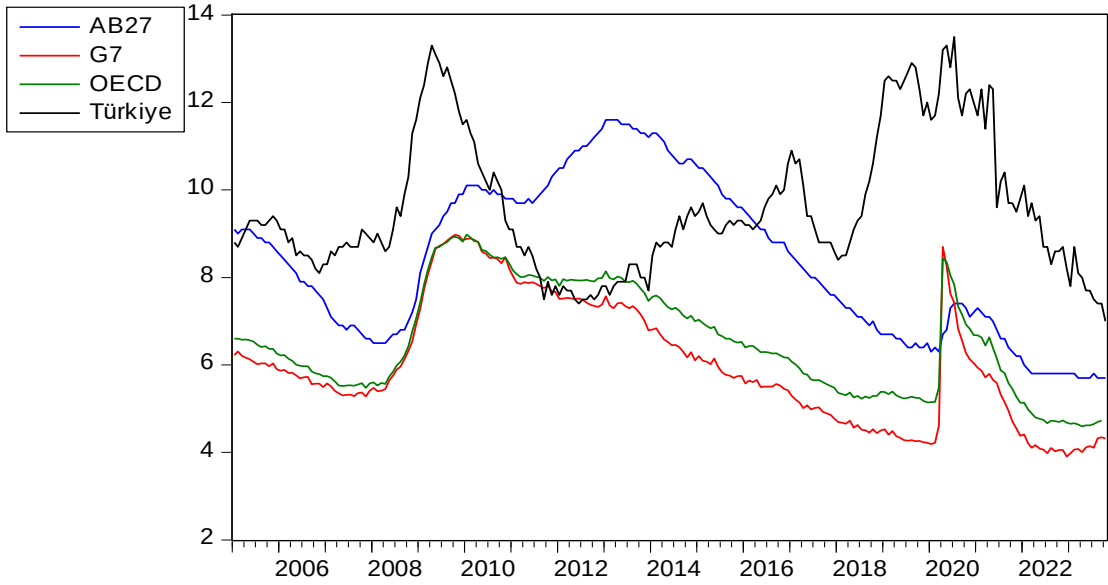
Ülkelerin genel işsizlik oranları karşılaştırıldığında dalgalı seyir izledikleri görülmektedir. İncelenen dönem içinde Türkiye’nin genel işsizlik oranı verisinin diğer ülkelerin üzerinde olduğu görülmektedir. Sadece 2010-2015 dönemleri arasında Türkiye’de işsizliğin AB27 ülkelerinin altında olduğu görülmektedir. 2008 ve 2020 yılındaki küresel kriz dönemlerinde tüm ülke gruplarının işsizlik oranlarının yükseliş içerisinde olduğu gözükmemektedir. Türkiye’de genel işsizlik oranı %10,5 ile en yüksek ortalamaya sahiptir. En düşük ortalamaya sahip ülke grubu G7’nin oranı ise %5,9’dur.

Genel işsizlik oranlarının karşılaştırılmasından sonra, sırasıyla kadın işsizlik oranları, erkek işsizlik oranları, genç işsizlik oranları, genç kadın işsizlik oranları, genç erkek işsizlik oranları, yetişkin işsizlik oranları, yetişkin kadın işsizlik oranları ve son olarak yetişkin erkek işsizlik oranları karşılaştırılmaktadır. Şekil 2.3.2’de AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de kadın işsizlik oranları karşılaştırılmaktadır.

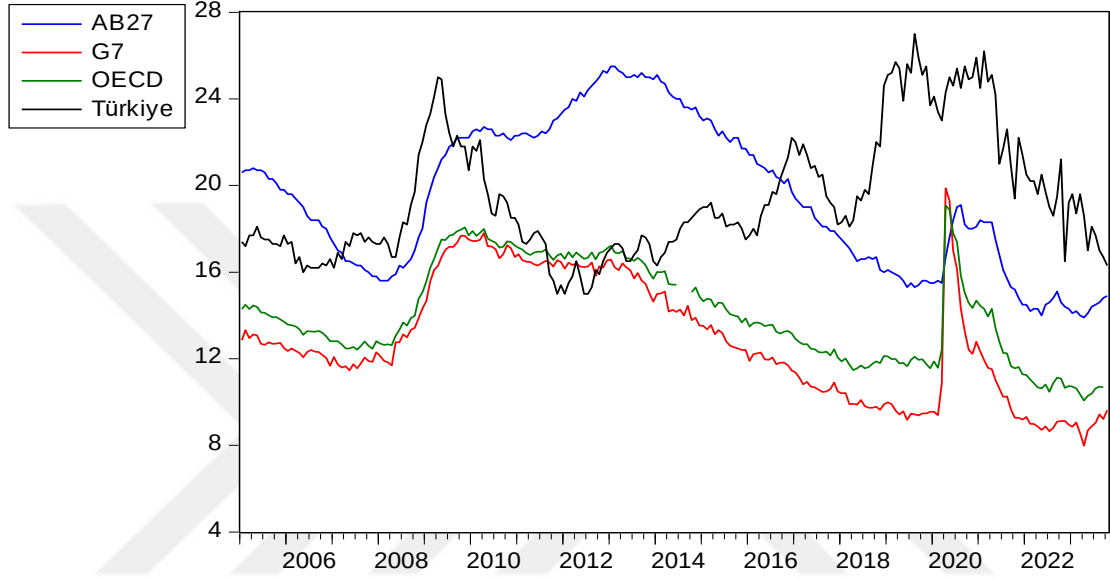
Şekil 2.3.2 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Kadın İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması

Kadın işsizlik oranlarında diğer ülke gruplarına göre Türkiye’nin ortalaması %12 değer oranına sahiptir. Türkiye’de 2005-2006 dönemi ve 2011-2014 dönemleri arasında kadın işsizlik oranları Avrupa Birliği ortalamasının altında bir düzeyde gerçekleşmiştir. 2020 yılında kadın işsizlik oranı OECD verilerine göre %9 seviyesindeyken, Türkiye’de %15 oranında gerçekleşmiştir. Şekil 2.3.3’de Türkiye ile AB27, G7 ve OECD ülkelerinin erkek işsizlik oranları grafikte gösterilmektedir.

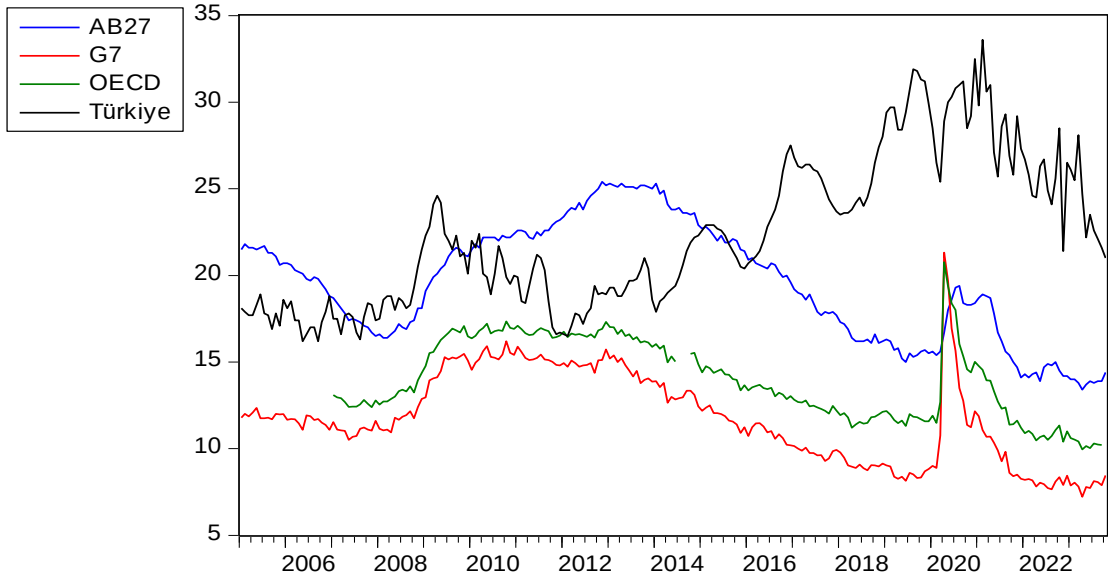
Şekil 2.3.3 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Erkek İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması

2009 ve 2020 dönemlerinde erkek işsizlik oranlarının %13 düzeyinde en yüksek seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemler sonrasında erkek işsizlik oranlarının daha hızlı düşme eğiliminde olduğu görülmektedir. 2010-2016 dönemleri arasında Türkiye’de erkek işsizlik oranları AB27 ülke grubunun altında seyretmiştir. Türkiye’de 2012 yılında erkek işsizlik serisi en düşük %7 oranıyla G7 ülke grubunun değerine ulaşmıştır. Şekil 2.3.4’de genç işsizlik oranlarının Türkiye ile AB27, G7 ve OECD ülkeleriyle karşılaştırılması gösterilmiştir.

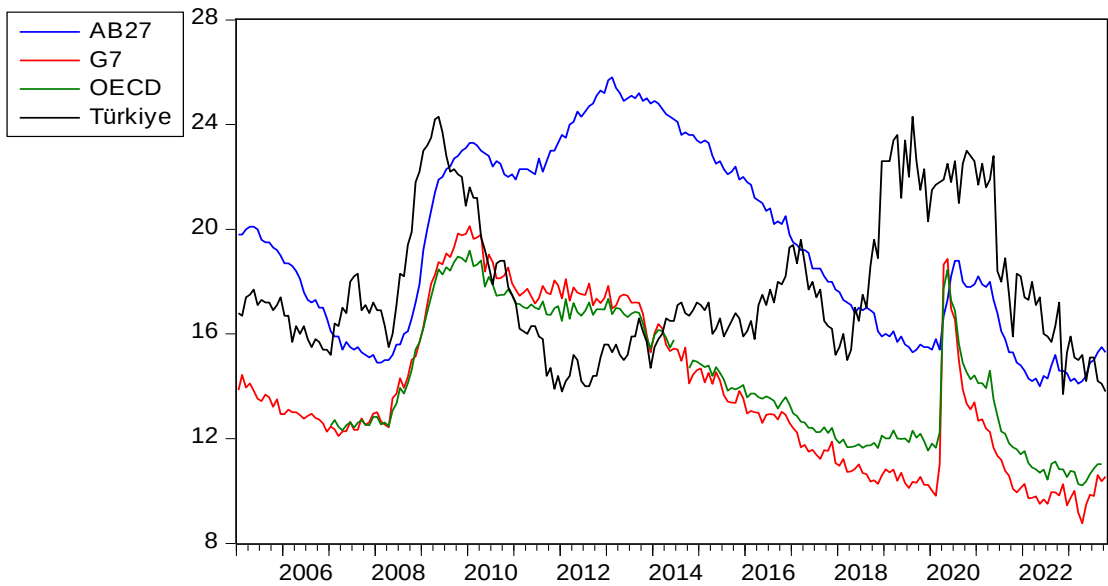
Şekil 2.3.4 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Genç İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması

Türkiye ile AB27 ülke gruplarının genç işsizlik ortalaması %19 oranının üzerindedir. Türkiye 2005 ve 2006 dönemlerinde AB27 ülke grubunun genç işsizlik oranlarından düşük bir seyir izlemiştir. Türkiye’nin 2011 ve 2012 yılları arasında genç işsizlik oranlarının tüm ülke grupları arasında %15 oranında en düşük işsizlik seviyesinde olduğu görülmektedir. Türkiye’de 2008 yılında %25 seviyesine çıkan genç işsizlik oranları 2019 yılında %27 oranıyla en yüksek seviye değerine ulaşmıştır. Bu durum en çok etkilenen kesimin genç işsizlerin oluşturduğunu göstermektedir. Bunun sonucunda genç erkek işsizliğin ve genç kadın işsizliğin nasıl etkilendiği sorusu önem arz etmektedir. 2022 yılının son dönemlerinden itibaren genç işsizliğin azalış eğiliminde olduğu da göze çarpmaktadır. Şekil 2.3.5’te Türkiye ile AB27, G7 ve OECD ülke grubunun genç kadın işsizlik oranları gösterilmektedir.

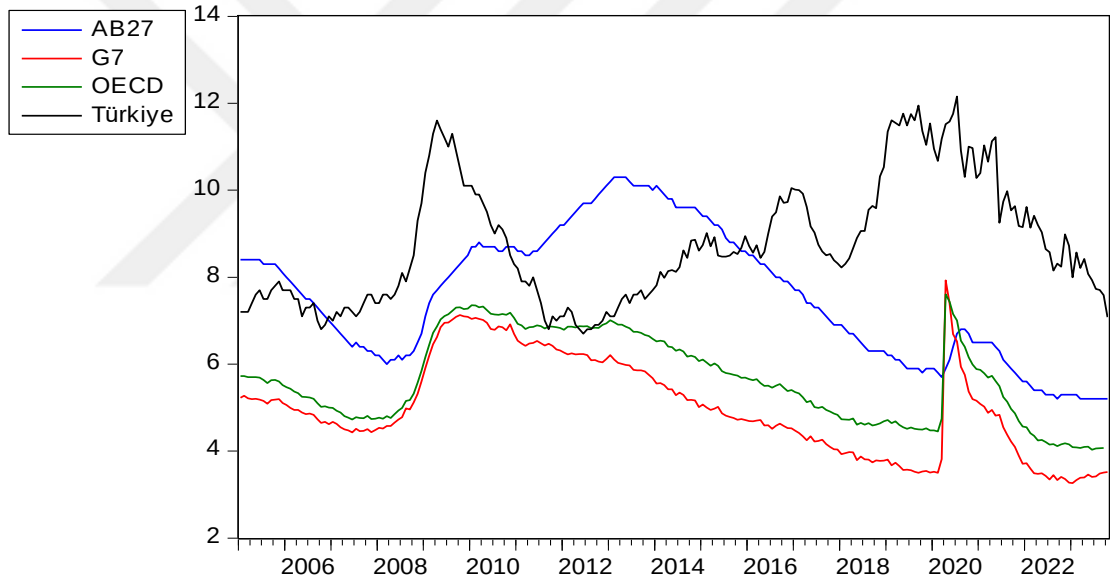
Şekil 2.3.5 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Genç Kadın İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması

2010-2016 dönemleri arasında Türkiye’nin genç kadın işsizlik oranları AB27 ülke grubunun altında seyretmiştir. Türkiye’de genç kadın işsizlik oranları 2016 yılından itibaren %20’nin üzerinde seyretmektedir. 2021 yılında %33 seviyesinde en yüksek işsizlik değerine ulaşmıştır. Kriz sonrası süreçte Türkiye’de genç kadın işsizlik oranları azalma eğilimi gösterse de dalgalı bir seyrinde devam ettiği görülmektedir. Şekil 2.3.6’da genç erkek işsizlik oranlarının Türkiye ile AB27, G7 ve OECD ülke grupları arasındaki karşılaştırma grafiği gösterilmektedir.

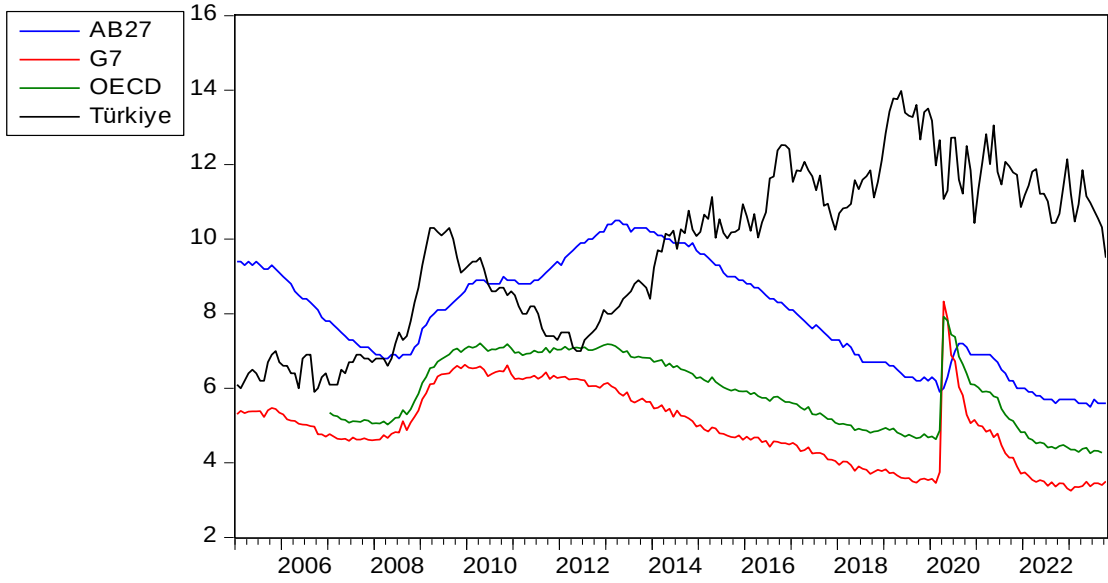
Şekil 2.3.6 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Genç Erkek İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması

Avrupa Birliği ülke grubunun genç erkek işsizlik ortalaması %19'dur. Türkiye'de ise genç erkek işsizlik ortalaması AB27 ülke grubunun gerisinde %17 oranındadır. 2009 ve 2019 dönemlerinde genç erkek işsizlik oranı %20'nin üzerindedir. 2011-2013 dönemleri arasında Türkiye'nin genç erkek işsizlik oranları diğer ülke gruplarının altında %13 seviyesinde en düşük değerde olduğu görülmektedir. 2009-2018 dönemleri arasında da Türkiye'nin Avrupa Birliği ülke grubu oranlarının altında bir seyrinde devam etmiştir. Türkiye'de 2022 yılında genç erkek işsizlik oranı %13 seviye değerine ulaşarak 2012 yılındaki en düşük işsizlik oranıyla eşdeğer gerçekleşmiştir. Türkiye'de genç erkek işsizlik oranlarının 2021 yılından sonra azalma eğilimi göstermektedir. Bu durum da genç kadın işsizlere göre genç erkek işsizlerin istihdam olanağının daha hızlı gerçekleştiği söylenebilir. Şekil 2.3.7'de Türkiye ile AB27, G7 ve OECD ülke grubunun yetişkin işsizlik oranlarına ilişkin grafik yer almaktadır.

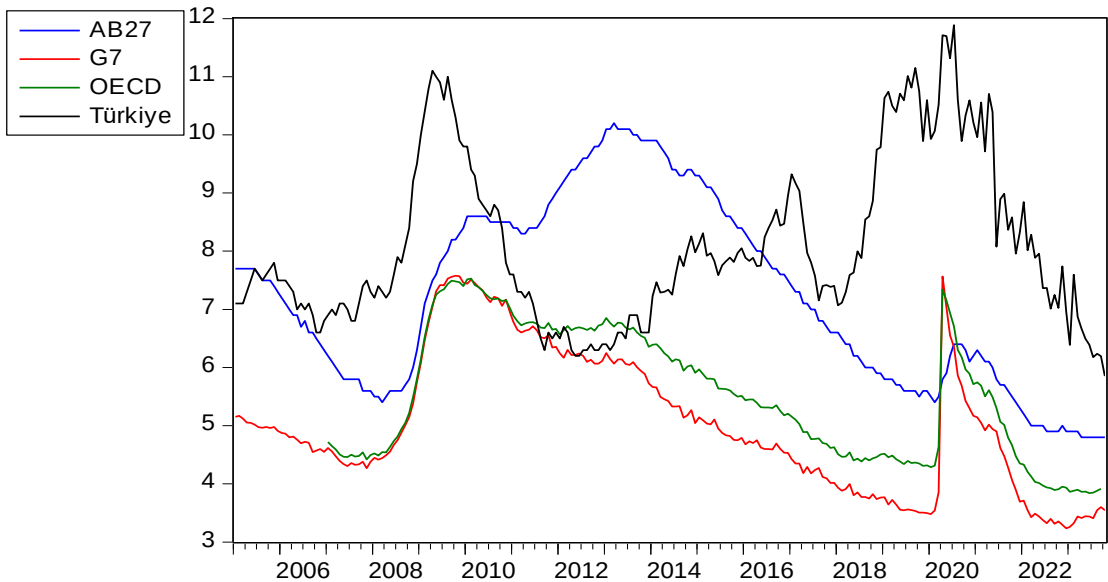
Şekil 2.3.7 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Yetişkin İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması

Yetişkin işsizlik oranlarının ortalaması G7 ve OECD ülke grubunda %5, AB27 ülke grubunda %7 ve Türkiye’de %8 oranındadır. Türkiye’de yetişkin işsizlik oranı %11 seviyesindeyken 2020 yılında en yüksek değeriyle %12 oranına ulaşmıştır. 2005, 2006 ve 2010-2015 arası dönemde Türkiye’nin yetişkin işsizlik oranı Avrupa Birliği ülke grubunun altında olduğu görülmektedir. Türkiye’de en düşük yetişkin işsizlik verisi 2012 yılında %6 oranında gerçekleşmiştir. Şekil 2.3.8’de yetişkin kadın işsizlik oranlarının Türkiye ile AB27, G7 ve OECD ülke grubunun grafiği gösterilmektedir.

Şekil 2.3.8 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Yetişkin Kadın İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması

Yetişkin kadın işsizlik oranlarında Türkiye’nin ortalaması %10’dur. Türkiye’de 2019 yılında yetişkin kadın işsizlik oranı %14 seviyesinde en yüksek değere ulaşmıştır. 2014 yılından itibaren Türkiye’de yetişkin kadın işsizlik verileri %10 oranında dalgalı bir seyir izlemektedir. En düşük işsizlik oranlarının gerçekleştiği dönemler 2005-2008 yılları arasında olduğu görülmektedir. Şekil 2.3.9’da Türkiye ile AB27, G7 ve OECD ülke grubunun yetişkin erkek işsizlik oranları arasındaki ilişki grafiği gösterilmektedir.

Şekil 2.3.9 AB27, G7 ve OECD Ülkeleri ile Türkiye’de Yetişkin Erkek İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması

Türkiye’deki yetişkin erkek işsizlik verilerine göre 2020 yılında en yüksek seviye değerine ulaşarak %11,9 oranında gerçekleşmiştir. Türkiye’nin yetişkin erkek işsizlik oranı ortalaması %8 düzeyindedir. 2011-2013 dönemleri arasında Türkiye’deki yetişkin erkek işsizlik oranının OECD verilerinin altında olduğu görülmektedir. Türkiye’de son dönemdeki yetişkin erkek işsizlik oranlarına bakıldığında 2005 yılında gerçekleşen değer altına düştüğü gözlemlenmiştir. Bu durum sonucunda ise yetişkin kadın işsizlik oranlarına göre yetişkin erkek işsizlik oranlarının düşme eğiliminin daha hızlı gerçekleştiği söylenebilir.

2.4 İşsizlikle Mücadele Politikaları

İşsizlik problemi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sosyal ve ekonomik etkileriyle ön plana çıkmaktadır. Ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması için işsizliği azaltmak ve bireylerin istihdamının artırılmasına yönelik politikalar uygulanmalıdır. Bu durumun sağlanması için işgücünün aktif bir rol oynaması gerekmektedir. Piyasada yaşanan dengesizlik sonucunda işsizliğin azaltılmasına yönelik piyasayı düzenleyecek politikalara ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu politikalar aktif istihdam politikaları ve pasif istihdam politikaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. OECD işsizlikte izlenen politikaları yedi başlık altında toplamıştır. Bu kategoriler arasında ilk beş tanesi aktif istihdam politikalarını, son iki tanesi ise pasif istihdam politikalarını ifade etmektedir (Biçerli, 2004; Ay, 2012). Bu politikalar kamu danışmanlık hizmetleri, mesleki eğitim, sübvansiyon edilmiş istihdam, gençlere yönelik politikalar, engellilere yönelik politikalar, işsizlik sigortası ve erken emekliliktir. Kamu hizmetlerinde iş bulma niteliği düşük olan bireylere iş olanağı sağlanarak üretimin artırılması hedeflenmektedir. Danışmanlık hizmetleriyle piyasada oluşan asimetrik bilgi problemlerine karşı işçi ve işveren arasındaki bağlantı sağlanmaktadır. Firmalara verilen sübvansiyonlarla maliyetlerinin düşürülmesinin yanı sıra, işsiz olan bireylere verilen destekler ve erken emeklilik uygulamasıyla genç işsizlerin istihdam alanlarının genişletilmesi hedeflenmektedir. Aktif istihdam politikalarının amacı bireylerin işgücü piyasasına bağımlılığını arttırırken, pasif istihdam politikaları bireylere ekonomik güvence sağlayarak kısa süreli işsizliği en aza düşürmeyi amaçlamaktadır.

2.4.1 Aktif istihdam Politikaları

Ülkelerin sürdürülebilir sosyal ekonomik kalkınmaları için aktif işgücü istihdam politikaları önemli görülmektedir. Bu amaçla uygulanan politikanın iş arayan bireylerin istihdam olanaklarını güçlü seviyeye ulaşması hedeflenmektedir. Aktif istihdam politika araçlarından ilki genel işsizliği hedef alan nitelikli programların oluşturulmasıdır. İkinci hedefleri arasında uzun dönemli emek piyasasında iş bulma olanağının zayıf olduğu gruplar (genç, kadın, engelli, yaşlılar, göçmenler) için çalışma hayatına dönüşlerini kolaylaştırmaktır.

İlk olarak aktif işgücü düşüncesine yer veren Gösta Rehn ve Rudolf Meidner, 1948 yılında enflasyonu kontrol altına alabilmek ve tam istihdamın sağlanması amacıyla ‘*sosyal demokrat*’ bir strateji izlemişlerdir. Geliştirilen politika önerisinde daha az verimlilik sağlayan sektörler işsizliğe neden olduğundan yüksek verimlilik sağlayan sektörlerle doğru bir yönelim olması amaçlanmıştır (Çapar Diriöz, 2012). İsveç’te uygulanan politikalar OECD ülkeleri arasında hızla uygulanmaya başlamıştır. 1961 yılında bu politikayı özendirmek amacıyla ‘*İşgücü ve Sosyal Sorunlar Komitesi*’ kurulmuştur (Gün 2017; Biçerli, (2005)’den). OECD tarafından 1994 yılında hazırlanan çalışmada,

işgücü piyasasının hareketliliğini ve uyumunu arttırarak işgücü piyasasının işleyişinin geliştirilmesini, çalışanların yeniden işe yerleştirilmesini kolaylaştırmayı amaçlayan; düşük nitelikli iş arayanların ve uzun dönemli işsizlerin beklentilerini iyileştirmek için uygulanan araçlar

olarak aktif işgücü politika programı amaçlanmaktadır (Çapar Diriöz, 2012).

Türkiye’de işgücünün ihtiyacını karşılaması amacıyla 1946 yılında İş ve İşçi Bulma Kurumu kurulmuştur. Bu kurumun görevi ‘‘*işçilere vasıflarına uygun işler bulmak ve işverenlere de işlerine uygun vasıfta işçi bulmak*’’ olarak tanımlanmıştır. (<https://www.iskur.gov.tr/>). İş ve İşçi Bulma Kurumu yeniden düzenlenerek 25.06.2003 tarihli ve 4904 sayılı Kanun ile Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) kurulmuştur (RG. T.25.06.2003, S.25159). İŞKUR’un aktif işgücü faaliyetleri kapsamında toplum yararına programlar, işbaşı eğitim programları, mesleki eğitim kurslarına ek olarak korumalı işyerleri projesiyle engelli ve eski hükümlülere iş kurma desteğinden oluşan birçok projede yer almaktadır. Mesleki eğitim programlarıyla bireylerin etkin ve verimli çalışması hedeflenmektedir. Bu uygulamayla birlikte firmaların ihtiyaç duyduğu alanlarda kalifiyeli işçilere ulaşması üretim piyasasının gelişmesine katkı sağlamaktadır.

İŞKUR'un kurs ve programlarından yararlananların %6'sı mesleki eğitim kurslarına, %94'ü işbaşı eğitim programlarına katılmıştır. Kurs programından yararlananların %51'ini kadınlar oluşturmaktadır. Kurs ve programlardan yararlananların %6'sını 45 yaş üstü, %27'sini 30-44 yaş aralığındaki kişiler, %67'sini 15-29 yaş aralığındaki gençler oluşturmaktadır. İŞKUR aracılığıyla 2022 yılında kadınların %21,9'u, erkeklerin %78'i ve gençlerin %23,4'ü kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilmiştir. (İŞKUR,2022).

2.4.2 Pasif İstihdam Politikaları

Pasif istihdam politikaları işsizliğe neden olan bireysel ve ekonomik sorunları en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Bu politika da hedef istihdamın artırılması değil, işsiz bireylerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi için ekonomik anlamda katkı sağlamaktır. Türkiye'de pasif işgücü politikaları işsizlik sigortası, ücret garanti fonu, kısa çalışma ödeneği ve işsizlik yardımı yer almaktadır. Türkiye'de işsizlik sigortası 25.8.1999 tarihli ve 4447 Kanunla oluşturulmuştur. 4447 sayılı kanun,

bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybeden sigortalılara işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belli süre ve ölçüde karşılayan, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren zorunlu sigorta

ifadesiyle işsizlik sigortası tanımlanmıştır (Madde 47/c). 4447 sayılı kanun ile *“işsizlik sigortasına ilişkin kuralları ve uygulama esaslarını düzenlemek ve bu Kanunda öngörülen hizmetlerin verilmesini sağlamaktır”* şeklinde işsizlik sigortasının amacı ifade edilmiştir (Madde 46). Ücret garanti fonu 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile

sigortalı sayılan kişileri hizmet akdine tabi olarak çalıştıran işverenin konkordato ilan edilmesi, işveren aciz vesikası alınması iflası veya iflasın ertelenmesi nedenleri ile işverenin ödeme gücünün düştüğü hallerde geçerli olmak üzere, işçilerin üç aylık ödenmeyen ücret alacaklarını karşılamak

amacıyla Ek Madde 1'de yer almaktadır. İşsizlik sigortası kanununda, Ek Madde 2 ile kısa çalışma ödeneği

genel ekonomik, sektörel veya bölgesel kriz ile zorlayıcı sebepler işyerindeki haftalık çalışma sürelerinin geçici olarak önemli ölçüde azaltılması veya işyerinde faaliyetin tamamen veya kısmen geçici olarak durdurulması hallerinde, işyerinde üç ayı aşmamak

ifadesi yer alarak tanımlanmıştır. Ekonomik bakımdan güçlü ülkelerde, işsiz bireylere gelir güvencesi sağlayan işsizlik yardımı pasif istihdam politikaları arasındadır. İşsizlik sigortası ve işsizlik yardımı arasındaki temel fark, işsizlik sigortasında finansman işveren, işçi ve devlet katkısı bulunurken, işsizlik yardımı sadece devlet tarafından tahsis edilmektedir (Kocabaş ve Canbey Özüler, 2019).

Sonuç olarak yukarıda belirtilen aktif ve pasif istihdam politikaları ile işsizlik histerisi etkisinin ortadan kalkması beklenmektedir. Ancak bu politikaların başarısı zamanlar arasında değişmektedir. Özellikle yaş ve cinsiyet ayrımında bu politikaların ne kadar etkili olduğu önemli bir tartışma konusudur. Bu çalışmada yaş ve cinsiyet ayrımına göre işsizlik histerisi hipotezinin test edilmesi bu politikaların başarılı olup olmadığı hakkında bilgi verecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE GENEL, YAŞ VE CİNSİYETE GÖRE İŞSİZLİK HİSTERİ HİPOTEZİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak analizlerde kullanılan veriler tanıtılmaktadır. İkinci olarak işsizlik histeri hipotezi sınanırken kullanılan ekonometrik yöntemler açıklanmaktadır. Üçüncü olarak ise bu yöntemler kullanılarak yapılan analizlerden elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

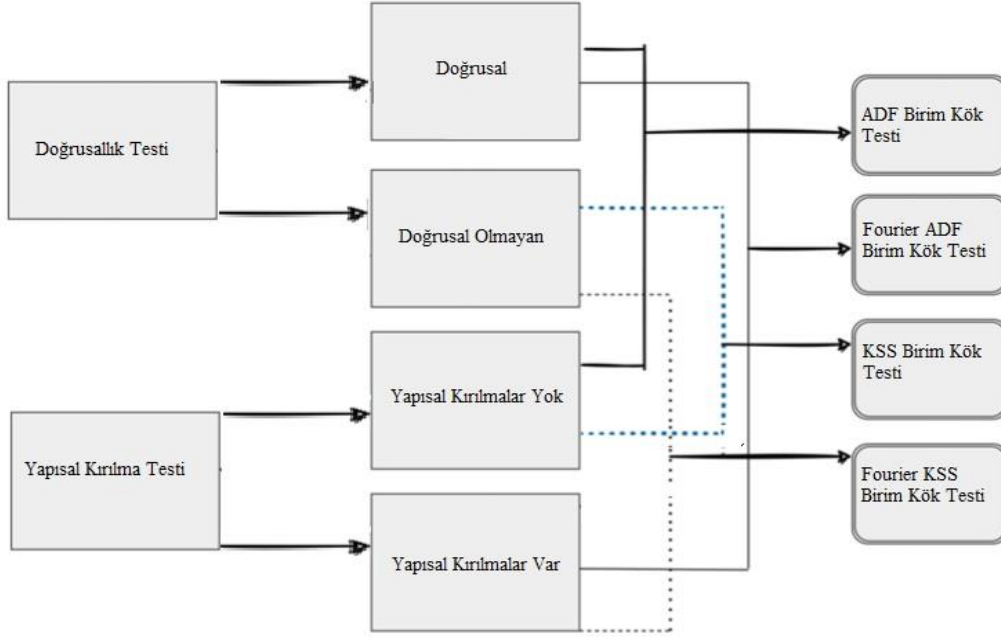
3.1 Veri

Türkiye’nin 2005 Ocak ve Ekim 2023 dönemini kapsayan veriler kullanılarak işsizlik oranlarında histeri etkisinin varlığı sınanmaktadır. Çalışmada kullanılan verilerin en uzun aylık olarak başlangıç tarihi 2005 Ocak olmasından dolayı, bu tarih aralığı çalışmaya dahil edilmiştir. Veriler OECD (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü) (2023) veri tabından elde edilmiştir. Analize dahil olan veriler toplam işsizlik oranı (TIO), kadın işsizlik oranı (KIO), erkek işsizlik oranı (EIO), genç işsizlik oranı (GIO), genç kadın işsizlik oranı (GKIO), genç erkek işsizlik oranı (GEIO), yetişkin işsizlik oranı (YIO), yetişkin kadın işsizlik oranı (YKIO) ve yetişkin erkek işsizlik oranı (YEIO) değişkenleridir. İncelenen değişkenlerde genç işsizlik oranları 15-24 yaş aralığını iken yetişkin işsizlik oranları 25-74 yaş aralığını kapsamaktadır. Değişkenlerle ilgili detaylı bilgiler ikinci bölümde yer almaktadır.

3.2 Yöntem

Çalışmada işsizlik histerisi hipotezi sınanırken Yılcı vd.(2023)’nin izlediği analiz süreci takip edilmektedir. İlk olarak değişkenlere dalgacık (wavelet) dönüşümü uygulanarak, değişkenlerin kısa, orta ve uzun dönem bileşenleri elde edilmektedir. Sonraki aşamalarda Şekil 3.2.1’de yer alan süreç izlenmektedir. Şekilde görüldüğü üzere işsizlik oranı serilerinin hem orijinal hallerine hem de dalgacık dönüşümlerinden elde edilen kısa, orta ve uzun dönem bileşenlerine ilk olarak doğrusallık testi ve yapısal kırılma testleri uygulanmaktadır. Burada karşımıza dört farklı senaryo çıkabilmektedir. İlk iki senaryo serinin doğrusal olduğu varsayımı altında gerçekleşmektedir. Eğer ilgili seri doğrusal ve yapısal kırılmalara sahipse FADF birim kök testi, sadece doğrusal ise

ADF birim kök testi ile durağanlığı sınanmaktadır. İkinci senaryo ise serinin doğrusal olmadığı varsayımı altında gerçekleşmektedir. Eğer ilgili seri doğrusal değil ve yapısal kırılmalara sahipse FKSS birim testi, sadece doğrusal ise KSS birim testi ile durağanlığı sınanmaktadır. Eğer sınan işsizlik oranı serileri seviye değerlerinde durağansa histeri hipotezinin geçerli olmadığı veya doğal işsizlik oranının geçerli olduğu anlamına gelmektedir. Ters durumda ise histeri hipotezinin geçerli olduğu anlamına gelmektedir.

Şekil 3.2.1 Test Stratejisi (Yılcı vd., 2023)

3.2.1 Dalgacık (Wavelet) Dönüşümü

Çalışmada kullandığımız işsizlik oranı serilerini kısa, orta ve uzun dönem bileşenlerini elde edebilmek için dalgacık dönüşüm (ayrıştırma) yönteminden yararlanılmıştır. İlk kez Fan ve Gencay (2010) dalgacık tabanlı birim kök testini önermişlerdir. Yılcı vd. (2023), Erdoğan ve Solarin (2021), Aydın (2020), Aydın ve Pata (2020), Rhif vd. (2019), Ha vd. (2018) gibi çalışmalarda da olduğu gibi pek çok zaman serisi ve panel analizi içeren çalışmalarda dalgacık dönüşümler (ayrıştırmalar) kullanılmaktadır. Farklı dalgacık dönüşüm yöntemleri bulunmaktadır. Bu çalışmada Yılcı vd. (2023) ve Ha vd. (2018) çalışmalarında olduğu gibi Maksimum Örtüşme Kesikli Dalgacık Dönüşümü (MODWT) yöntemi kullanılmaktadır. Dönüşümü yapılacak olan zaman serisinin gösterimi şu şekildedir:

$$y(t) = \sum_k s_{j,k} \Phi_{j,k}(t) + \sum_k d_{j,k} \psi_{j,k}(t) + \sum_k d_{j-1,k} \psi_{j-1,k}(t) + \dots + \sum_k d_{1,k} \psi_{1,k}(t) \quad (1)$$

Burada yer alan $s_{j,k}$ orijinal zaman serisinin eğilimini yakalayan düzgünleştirici katsayısını, $d_{j,k}, \dots, d_{1,k}$ ise trendden kısa dönemli sapma hakkında bilgi içeren detay katsayılarını temsil etmektedir (Ha vd. (2018)). Burada yer alan $\Phi_{j,k}$ serinin uzun dönemli hareketlerini temsil eden ve düşük frekanslı bir dalgacık fonksiyonu iken, $\psi_{j,k}(t)$ ise kısa dönem hareketleri yakalayan ve serinin yüksek frekanslarını gösteren bir ölçek fonksiyonudur.

Yılancı vd. (2023)'nin belirttiği üzere MODWT'ye ait dalgacık ($w_{j,t}$) ve ölçekleme ($v_{j,t}$) katsayıları aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$w_{j,t} = \sum_{l=0}^{L-1} \frac{\psi_{j,l}}{2^{j/2}} y_{t-l} \mod N \quad (2)$$

$$v_{j,t} = \sum_{l=0}^{L-1} \frac{\Phi_{j,l}}{2^{j/2}} y_{t-l} \mod N \quad (3)$$

Yılancı vd. (2023) çalışmasında, Paramasivam vd. (2022)'nin denklemlerde yer alan $j=1,2,\dots,J_0$ dalgacık dönüştürme (ayrıştırma) katmanı ve mod N'nin ayrıştırma işleminde her ölçekte aynı katsayısı veren bir filtreleme işlemcisi olduğunu ifade ettiğini göstermektedir. Denklem içinde yer alan $\Phi_{j,l}$ ve $\psi_{j,l}$ yukarıda da gösterildiği üzere kesikli dalgacık dönüşümünün ölçek ve dalgacık fonksiyonlarıdır. “ y_t ” ise dalgacık dönüşümü yapılan zaman serisidir. Yılancı vd. (2023)'nin belirttiği üzere ölçekleme katsayısı uzun dönemli davranışları, dalgacık katsayısı ise kısa dönemli davranışları yakalamaktadır.

Yılancı vd. (2023), Gencay vd. (2010)'nin çalışmasını dikkate alarak 8 dalgacık uzunluğuna sahip Daubechies En Küçük Asimetrik (Least Asymmetric) dalgacık filtresi kullanılmasını önermişlerdir. En büyük ölçeği belirlemek için ; $J = \log_2(T)$ formülü kullanılmaktadır. Burada yer alan T gözlem sayısını ifade etmektedir. Bu işlem sonucunda beş adet bileşen elde edilmektedir. Birinci (D1) ile ikinci (D2) bileşenlerin toplamı kısa dönem (8 aydan az), üçüncü bileşen (D3) orta dönem (8-32 ay) ve son

olarak dördüncü (D4) ile beşinci (D5) bileşenlerin toplamı ise uzun dönemli (32 aydan fazla) bileşenleri göstermektedir. Böylece aşağıda yer alan doğrusallık testi ve birim kök testleri dalgacık dönüşümü yapılmış olan bu serilere uygulanabilmektedir. Böylece hem doğrusallık testinde hem de birim kök testlerinde kısa, orta ve uzun dönem dikkate alınabilecektir.

3.2.2 Doğrusallık Testi

İşsizlik oranı gibi birçok zaman serisi doğrusal olabileceği gibi doğrusal olmayan özelliğe de sahip olabilir. Zaman serilerinin bu özellikleri dikkate alınarak, doğrusal olmayan birçok yöntem geliştirilmiştir. Doğrusal olmayan yöntemleri kullanarak iktisadi değişkenleri ve bu değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır (Örneğin Guliyev, 2023; Tawiah, 2023; Galadima ve Aminu, 2020; Güriş, 2018). Serilerin doğrusal olup/olmama özelliğinin dikkate alınması, değişkenler hakkında ve değişkenler arasındaki ilişkiler hakkında daha güvenilir bulgulara ulaşmayı mümkün kılmaktadır.

Zaman serilerinin doğrusal olup olmadığının belirlenmesinde sıklıkla Harvey vd. (2008)'nin geliştirmiş olduğu yöntem kullanılmaktadır. Harvey vd.(2008) iki farklı doğrusallık testine ait istatistiklerin ortalama ağırlıklarını kullanarak yeni bir doğrusallık testi geliştirmiştir. Harvey vd.(2008), $W_\lambda = \{1-\lambda\}W_S + \lambda W_U$ şeklinde bir formül kullanarak yeni bir test istatistiği ortaya koymaktadır. Burada yer alan W_S incelenen seriyi durağan kabul ederek doğrusallığını araştırmakta, W_U ise serinin durağan olmadığını kabul ederek doğrusallığını araştırmaktadır. Burada yer alan λ ise ağırlığı göstermekte ve

$\lambda(U, S) = \exp\left(-g\left(\frac{U}{S}\right)^2\right)$ şeklinde hesaplanmaktadır. Eşitlikte yer alan g , pozitif sabit değerkken, U ve S birim kök te durağanlık test istatistikleridir. Yılancı vd.'nin (2023) de belirttiği üzere Harvey (2008) U için standart Dickey-Fuller birim kök test istatistiğini ve S için ise Harris vd. (2003)'nin parametrik olmayan durağanlık istatistiğini kullanmayı önermektedir. Eğer doğrusallığı araştırılan seri durağansa $\left(\frac{U}{S}\right)^2$ ıraksayarak, λ 'nın sifıra yaklaşmasına; birim köklüyse de $\left(\frac{U}{S}\right)^2$ sifıra yakınsayacak ve λ 'nın bire yakınlaşacaktır (Yılancı vd., 2023; Malcıoğlu ve Aydın, 2016).

İlk olarak işsizlik oranı ($\dot{I}O_t$) serilerimiz için W_s test istatistiğini elde edebilmek için Eşitlik 4’de yer alan model tahmin edilir. Burada çalışmada kullanılan işsizlik serisi durağan bir zaman serisi olduğu kabul edilmektedir.

$$\dot{I}O_t = \alpha_0 + \alpha_1 \dot{I}O_{t-1} + \alpha_2 \dot{I}O_{t-1}^2 + \alpha_3 \dot{I}O_{t-1}^3 + e_t \quad (4)$$

Eşitlik 4’de yer alan α_2 ve α_3 katsayılarına kısıt testi uygulanarak Wald test istatistiği, burada W_s olarak belirtine istatistik $W_s = T \left(\frac{KKT_S^r}{KKT_S^u} - 1 \right)$ formülüyle hesaplanmaktadır.

Bu test istatistiği $\chi^2(2)$ dağılımı göstermektedir. KKT_S^r kısıt uygulanmadığı Eşitlik 4’e ait kalıntı kareler toplamını gösterirken, KKT_S^u eşitlikte α_2 ve α_3 olmadığı model için kalıntı kareler toplamını göstermektedir. T ise gözlem sayısı temsil etmektedir. Burada temel hipotez ($H_{0,S}: \alpha_2 = \alpha_3 = 0$) işsizlik oranı gibi bir zaman serisinin doğrusal olduğu şeklindedir. Alternatif hipotez ise ($H_{0,S}: \alpha_2 \neq 0$ ve/veya $\alpha_3 \neq 0$) serinin doğrusal olmadığını göstermektedir.

W_U test istatistiği hesaplanırken, işsizlik oranı gibi bir zaman serisinin durağan olmadığı kabul edilmektedir. Bu durumda Eşitlik 4 fark serilerini kullanarak Eşitlik 5’teki gibi yazılmaktadır.

$$\Delta \dot{I}O_t = \delta_0 + \delta_1 \Delta \dot{I}O_{t-1} + \delta_2 \Delta \dot{I}O_{t-1}^2 + \delta_3 \Delta \dot{I}O_{t-1}^3 + u_t \quad (5)$$

Eşitliğin tahmin edilmesinden sonra $W_U = T \left(\frac{KKT_S^r}{KKT_S^u} - 1 \right)$ şeklinde hesaplanarak; işsizlik oranı serisinin ($H_{0,U}: \delta_2 = \delta_3 = 0$) doğrusal olduğu temel hipotezine karşı, doğrusal olmadığını gösteren ($H_{0,U}: \delta_2 \neq 0$ ve/veya $\delta_3 \neq 0$) alternatif hipotezi sınanmaktadır.

Son olarak bu iki test istatistiğinin hesaplanmasından sonra Harvey vd. (2008) yukarıda gösterilen W_λ test istatistiğini hesaplamaktadır. W_λ test istatistik değeri $\chi^2(2)$ dağılımı göstermektedir. Eğer bu test istatistiği 9.21(%1), 5.99(%5) ve 4.60(%10) kritik değerlerinden büyükse çalışmamızda kullanılan işsizlik oranı serilerimizin doğrusal olmadığı, tersi durumda ise doğrusal olduğu anlamına gelmektedir.

Çalışmada değişkenlerin doğrusal olup olmaması hakkında bulgulara erişildikten sonra Christopoulos and Leon-Ledesma (2010) tarafından önerilen FADF, FKSS, ADF ve KSS birim kök testleri kullanılmaktadır. Bu birim kök test sonuçlarına göre işsizlik oranları serilerinde histeri etkisinin varlığı hakkında bulgulara erişilecektir.

3.2.3 Fourier ADF ve Fourier KSS Birim Kök Testleri

Orijinal ve dalgacık dönüşümler yapılarak elde edilen kısa, orta ve uzun dönemli bileşenlere uygulanan doğrusallık testi sonuçlarında ilgili serilerin doğrusal çıkması durumunda Christopoulos and Leon-Ledesma (2010) tarafından geliştirilen Fourier ADF ve Fourier KSS birim kök testi uygulanmaktadır. Bu birim kök testi ile birlikte işsizlik oranı serilerimizde anlamlı yapısal kırılmaların varlığı da tespit edilmektedir. Eğer anlamlı yapısal kırılmalar olmaması durumunda zaman serisi ekonometrisinde sıklıkla kullanılan ADF birim kök testinin kullanılmasını önerilmektedir. Perron (1989) çalışmasında gösterdiği üzere değişkenlerdeki yapısal kırılmalar birim kök test sonuçlarına etki etmektedir. Bu durumu dikkate alan birçok araştırmacı yapısal kırılmalı dikkate alan birim kök testleri geliştirilmiştir (Örneğin Zivot ve Andrews, 1992; Lumsdaine ve Papell, 1997; Kapetanios, 2005; Carrion-i-Silvestre vd., 2009).

Literatür taramamızda yer alan çalışmalarda da görüldüğü üzere işsizlik histerisi hipotezi sınanırken de bu yapısal kırılmalı testler sıklıkla kullanılmaktadır. Bu birim kök testlerinde yapısal kırılmaların sayısının, yerinin ve biçiminin bilinmesi önem taşımaktadır. Christopoulos and Leon-Ledesma (2010)'nın Fourier fonksiyonu kullanarak geliştirdiği birim kök testlerinde ise kırılma sayısı ve kırılma noktası belirlenmemesine rağmen, yapısal kırılmalar dikkate alınmaktadır.

Becker vd. (2006) Fourier fonksiyonunu birim kök testlerinde kullanılmasını önermiştir. Christopoulos and Leon-Ledesma (2010), doğrusal birim kök testi olan ve Said ve Dickey (1984) tarafından geliştirilen ADF birim kök testinde Fourier fonksiyonlarını dikkate alarak Fourier ADF birim kök testini geliştirmiştir. Yine aynı çalışmasında doğrusal olmayan birim kök testi olan ve Kapetanios, Snell ve Shin (2003) tarafından geliştirilen KSS birim kök testinde de Fourier fonksiyonlarını dikkate alarak Fourier KSS birim kök testini önermiştir. Testin ilk aşamasında durağanlığı araştırılan serilerde (bu çalışma için işsizlik oranlarında) anlamlı yapısal kırılmaların varlığı Fourier fonksiyonları yardımıyla araştırılmaktadır. Eşitlik 6'de işsizlik oranı (İÖ) değişkeni için Fourier fonksiyonuna ait tahmin eşitliği yer almaktadır.

$$\hat{I}O_t = \beta_0 + \beta_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \beta_1 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \varepsilon_t \quad (6)$$

Eşitlik 6'de yer alan “ $\beta_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \beta_1 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right)$ ” Fourier fonksiyonudur. Burada yer alan sin ve cos trigonometrik terimlerdir. Fourier fonksiyonu içinde yer alan π = pi

sayısı, k = frekans sayısı, t =trend, T =gözlem sayısıdır. Eşitlik 5'i tahmin ederek uygun frekans değerinin (k) bulunması gerekmektedir. Uygun frekans değeri 0 ile 5 arasında yer almakta ve $k=1,2,3,4,5$ şeklindedir. Eşitlik 6 her bir k değeri için tahmin edilmekte ve en küçük kalıntı kareler toplamını veren k değeri uygun frekans sayısını göstermektedir. Uygun frekans sayısının elde edilmesinde sonra yapısal kırılmaların anlamlı olup olmadığı trigonometrik terimlerin katsayılarına kısıt testi uygulanarak hesaplanmaktadır. Kısıt testi sonucunda hesaplanan F istatistik değeri Becker vd. (2006) çalışmasında yer alan kritik değerle karşılaştırılarak $H_0: \beta_1 = \beta_2 = 0$; trigonometrik terimlerin, bir diğer ifadeyle yapısal kırılmaların anlamsız olduğunu gösteren temel hipotezi, $H_1: \beta_1 \neq \beta_2 \neq 0$; trigonometrik terimlerin, bir diğer ifadeyle yapısal kırılmaların anlamlı olduğunu gösteren alternatif hipoteze karşı sınanmaktadır. Eğer hesaplanan F istatistik değeri Becker vd.(2006)'de yer alan kritik değerlerden büyükse temel hipotez reddedilir ve yapısal kırılmaların anlamlı olduğuna karar verilmektedir. Eğer bu yapısal kırılmalar anlamlı değilse; seri doğrusal ise ADF, seri doğrusal değilse KSS birim kök testi kullanılmaktadır.¹

Trigonometrik terimlerin, bir diğer ifadeyle yapısal kırılmaların anlamı olması durumunda testin ikinci aşamasında ise Eşitlik 6'da yer alan model En Küçük Kareler Yöntemiyle tahmin edilerek, modelin artık terimleri (ε_t) elde edilir. Daha sonra bu artık terimlere ADF veya KSS birim kök testi uygulanarak FADF ve FKSS birim kök testi süreci tamamlanmış olmaktadır. Eşitlik 7-8'de sırasıyla FADF ve FKSS birim kök testi eşitliği görülmektedir.

$$\Delta \varepsilon_t = \hat{\alpha}_1 \varepsilon_{t-1} + \sum_{j=1}^p \hat{\alpha}_j \Delta \varepsilon_{t-j} + v_{1,t} \quad (7)$$

$$\Delta \varepsilon_t = \gamma_1 \varepsilon_{t-1}^3 + \sum_{j=1}^p \gamma_j \Delta \varepsilon_{t-j} + v_{2,t} \quad (8)$$

Eşitlik 7-8 de yer alan v_t beyaz gürültü hata terimidir.

Yılcı vd.(2023)'nin de belirttiği üzere bu iki model deterministik bileşenlerdeki kırılmaları arındırıldıktan sonra orijinal seride (İO ve bileşenlerde) birim kök olup olmadığının sınanmasına olanak sağlamaktadır. Seri doğrusal ise FADF test eşitliği kullanılarak, t testi yardımıyla değişkende birim kök olup olmadığına kadar

¹ ADF ve KSS ile ilgili detaylı bilgilere sırasıyla Said ve Dickey (1984) ve Kapetanios, Snell ve Shin (2003) çalışmalarından ulaşılabilir.

verilmektedir. FADF testinin temel hipotezi ($H_0: \hat{\alpha}_1 = 0$) seri durağan değil, yani birim kök vardır. Alternatif hipotez ise ($H_1: \hat{\alpha}_1 < 0$) seri durağan, yani birim kök yoktur şeklindedir. FKSS testinin temel hipotezi ($H_0: \gamma_1 = 0$) seri durağan değil, yani birim kök vardır. Alternatif hipotez ise ($H_1: \gamma_1 < 0$) seri durağan, yani birim kök yoktur şeklindedir. Hesaplanan t istatistik değeri, uygun frekans değeri (k) dikkate alınarak Christopoulos and Leon-Ledesma (2010)'nın çalışmasındaki kritik değerlerle karşılaştırılmaktadır. Eğer hesaplanan t istatistik değeri mutlak olarak kritik değerlerden küçükse temel hipotezler reddedilememektedir. FADF, FKSS, ADF ve KSS birim kök testlerinde temel hipotezlerin reddedilememesi işsizlik oranı serilerinde histeri hipotezinin geçerli olduğunu göstermektedir. Durağan olmaları halinde ise işsizlik histerisi hipotezinin geçerli olmadığı, doğal işsizlik oranının olduğu sonucuna varılmaktadır.

3.3 Bulgular

Analizlere ait bulgular yukarıda tanıtılan yöntemler kullanılarak çalışmanın bu kısmında yer almaktadır. İşsizlik oranı değişkenlerinin doğrusallık testi ve yapısal kırılma testi bulgularına bağlı olarak FADF, FKSS, ADF veya KSS birim kök test sonuçlarına yer verilmiştir. Ayrıca işsizlik oranı değişkenlerinin orijinal halleri dikkate alındıktan sonra değişkenlerin wavelet (dalgacık) dönüşümleri yapılarak elde edilen kısa, orta ve uzun dönem bileşenleri için analiz sonuçlarına yer verilmiştir. İlk olarak işsizlik oranı değişkenlerinin orijinal halleri dikkate alınarak yapılan test bulguları Tablo 3.3.1'de yer almaktadır.

Tablo 3.3.1 Orijinal İşsizlik Oranı Serileri için İşsizlik Histeri Hipotezinin Testi

Değişken	Doğrusallık Testi	Uygun Frekans	F Testi	FADF	FKSS	ADF	KSS	Kritik Değerler		
								%1	%5	%10
TIO	8,79**	2	133,634*	-	-3,57** (12)	-	-	-3,86	-3,26	-2,100
KIO	3,00	1	372,757*	-2,51 (12)	-	-	-	-4,36	-3,78	-3,48
EIO	13,41*	2	149,599*	-	-5,19* (10)	-	-	-3,86	-3,26	-2,99
GIO	3,73	2	125,655*	-1,97 (12)	-	-	-	-3,88	-3,28	-2,95
GKIO	22,36*	1	346,066*	-	-3,09 (13)	-	-	-4,19	-3,60	-3,29
GEIO	13,7*	2	159,835*	-	-3,39** (12)	-	-	-3,86	-3,26	-2,100

YIO	4,12	2	124,024*	-2,32 (12)	-	-	-	-3,88	-3,28	-2,95
YKIO	4,99***	1	396,414*	-	-1,83 (12)	-	-	-4,19	-3,60	-3,29
YEIO	8,28**	2	143,143*	-	3,58** (12)	-	-	-3,86	-3,26	-2,100

*, **, *** değişkenlerde sırasıyla %1, %5 ve %10'a göre durağanlığı, anlamlı yapısal kırılmaların olduğunu ve doğrusal olmadıklarını göstermektedir.

Notlar: 1) Parantez içindeki değerler uygun gecikme sayısını göstermektedir ve uygun gecikme sayısı genelden özele t bilgi kriteri kullanılarak belirlenmiştir. 2) Doğrusallık testinde Harvey v.d. (2008) tarafından geliştirilmiş olan test kullanılmış ve kritik değerler şu şekildedir: 9.21(%1), 5.99(%5) ve 4.60(%10). 3) FADF ve FKSS testlerine ait kritik değerler sırasıyla Christopoulos ve Leon-Ledesma'da (2010) yer alan Tablo 1 ve Tablo 2'den alınmıştır. 4) ADF birim kök testi için kritik değerler MacKinnon'un (1996) çalışmasına dayanmaktadır. 5) KSS birim kök testi için kritik değerler Kapetanios v.d.'de (2003) yer alan Tablo 1'den alınmıştır. 6) F testi trigonometrik terimlerin anlamlılığını sınamak için yapılmıştır, anlamlı olması seride yapısal kırılmaların etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.3.1 incelendiğinde işsizlik oranı serileri için yapılan doğrusallık test sonuçlarına göre kadın işsizlik oranları, genç işsizlik oranları ve yetişkin işsizlik oranlarının doğrusal olduğu gözlemlenmiştir. Toplam işsizlik oranı, erkek işsizlik oranı, genç kadın işsizlik oranı, genç erkek işsizlik oranı, yetişkin kadın işsizlik oranı ve yetişkin erkek işsizlik oranı değişkenlerinin doğrusal olmayan yapıda olduğu görülmektedir. Doğrusallık test analizinde işsizlik serilerinin sonuçları farklılık içerdiğinden bu değişkenlere Fourier yaklaşımı kullanılarak trigonometrik terimlerin anlamlılığı F testiyle sınanmıştır. Analiz sonucunda tüm değişkenler de anlamlı yapısal kırılmaların olduğu görülmüştür. Bu sonuç göz önünde bulundurularak doğrusal olmayan ve aynı zamanda yapısal kırılmaları dikkate alan FKSS birim kök testi kullanılmıştır. Doğrusallığın geçerli olduğu ve yapısal kırılmaların görüldüğü değişkenlere ise FADF birim kök testi uygulanmıştır.

FADF birim kök testi bulgularına göre tüm değişkenlerin birim köke sahip olduğu yani işsizlik histerisinin geçerli olduğu görülmektedir. FKSS birim kök test sonuçlarında erkek işsizlik oranının test istatistik değeri tablo kritik değerden büyük olduğu için seri durağandır hipotezi reddedilememiştir. Toplam işsizlik oranı, genç erkek işsizlik oranı ve yetişkin erkek işsizlik oranı %5 anlamlılık düzeyinde durağandır. Genç kadın işsizlik oranı ve yetişkin kadın işsizlik oranı değişkenlerinin FKSS birim kök test bulgularına göre seriler birim köklüdür hipotezi reddedilememiştir.

İşsizlik serilerinin orijinal halleri dikkate alınarak incelenen test bulgularına göre toplam işsizlik oranı, erkek işsizlik oranı, genç erkek işsizlik oranı ve yetişkin erkek işsizlik oranının durağan olduğu yani iktisadi anlamda ekonomide meydana gelen bir şok karşısında değişkenlerin ortalamaya geri döndüğünü göstermektedir.

Kadın işsizlik oranı, genç işsizlik oranı, genç kadın işsizlik oranı, yetişkin işsizlik oranı ve yetişkin kadın işsizlik oranları serilerinin durağan olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda değişkenlerin ekonomide meydana gelen şok etkisinin kalıcı olduğunu ve serilerin denge noktasından uzaklaştığı sonucunu göstermektedir.

İncelenen işsizlik serilerine göre genç işsizlik ve kadın işsizlik değişkenlerinde histeri hipotezinin geçerli olduğu sonucu literatürle paralellik göstermektedir. Elde edilen sonuçlardan sonra bu çalışmanın literatürden farkı işsizlik oranı değişkenlerinin dalgacık dönüşümleri kısa, orta ve uzun dönem şeklinde ele alınarak analiz yapılmasıdır. İlk olarak kısa dönem işsizlik serilerinin analiz sonuçları Tablo 3.3.2’de yer almaktadır.

Tablo 3.3.2 Kısa Dönem İşsizlik Oranı Serileri için İşsizlik Histeri Hipotezinin Testi

Değişken	Doğrusallık Testi	Uygun Frekans	F Testi	FADF	FKSS	ADF	KSS	Kritik Değerler		
								%1	%5	%10
TIOK	15,07*	5	0,003	-	-	-	-3,36** (14)	-3,48	-2,93	-2,66
KIOK	0,92	4	0,00005	-	-	-7,11* (14)	-	-3,46	-2,87	-2,57
EIOK	10,22*	5	0,003	-	-	-	-3,09** (14)	-3,48	-2,93	-2,66
GIOK	9,95*	5	0,001	-	-	-	-3,03** (12)	-3,48	-2,93	-2,66
GKIOK	24,20*	5	0,0001	-	-	-	-4,92* (14)	-3,48	-2,93	-2,66
GEIOK	3,03	5	0,002	-	-	-7,31* (14)	-	-3,46	-2,87	-2,57
YIOK	4,43	5	0,002	-	-	-8,33* (13)	-	-3,46	-2,87	-2,57
YKIOK	0,68	4	0,0002	-	-	-9,03* (12)	-	-3,46	-2,87	-2,57
YEIOK	5,22***	5	0,002	-	-	-	-2,33 (14)	-3,48	-2,93	-2,66

*, **, *** değişkenlerde sırasıyla %1, %5 ve %10'a göre durağanlığı, anlamlı yapısal kırılmaların olduğunu ve doğrusal olmadıklarını göstermektedir.

Notlar: 1) Parantez içindeki değerler uygun geçikme sayısını göstermektedir ve uygun gecikme sayısı genelden özele t bilgi kriteri kullanılarak belirlenmiştir. 2) Doğrusallık testinde Harvey v.d. (2008) tarafından geliştirilmiş olan test kullanılmış ve kritik değerler şu şekildedir: 9.21(%1), 5.99(%5) ve 4.60(%10). 3) FADF ve FKSS testlerine ait kritik değerler sırasıyla Christopoulos ve Leon-Ledesma'da (2010) yer alan Tablo 1 ve Tablo 2'den alınmıştır. 4) ADF birim kök testi için kritik değerler MacKinnon'un (1996) çalışmasına dayanmaktadır. 5) KSS birim kök testi için kritik değerler Kapetanios v.d.'de (2003) yer alan Tablo 1'den alınmıştır. 6) F testi trigonometrik terimlerin anlamlılığını sınamak için yapılmıştır, anlamlı olması seride yapısal kırılmaların etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.3.2'deki değerlere bakıldığında yapılan doğrusallık test analizinde farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Trigonometrik terimlerin anlamlılığının sınıandığı F test sonucunda yapısal kırılmaların etkili olmadığı görülmüştür. Bu bağlamda doğrusal olan ve doğrusal olmayan birim kök test analizleri yapılmıştır. Doğrusal olmayan değişkenlere KSS birim kök testi, doğrusal olan serilere ise ADF birim testi uygulanmıştır. İşsizlik değişkenlerinin kısa dönem analiz sonuçlarında sadece yetişkin erkek işsizlik serisinin ortalama değerinden uzaklaştığı sonucuna ulaşılmaktadır. Diğer tüm değişkenlerin ise kısa dönem içerisinde eski denge oranına döndüğü ve histerinin etkili olmadığı sonucuna ulaşılabilir. İşsizlik serisinin orta dönemi için uygulanan histeri hipotezinin sonuçları Tablo 3.3.3'te gösterilmektedir.

Tablo 3.3.3 Orta Dönem İşsizlik Oranı Serileri için İşsizlik Histeri Hipotezinin Testi

Değişken	Doğrusallık Testi	Uygun Frekans	F Testi	FADF	FKSS	ADF	KSS	Kritik Değerler		
								%1	%5	%10
TIOO	0,01	5	0,0573	-	-	-5,63* (14)	-	-3,46	-2,87	-2,57
KIOO	3,23	4	0,010	-	-	-4,41* (14)	-	-3,46	-2,87	-2,57
EIOO	7,04**	5	0,755	-	-	-	-3,24** (14)	-3,48	-2,93	-2,66
GIOO	7,68**	5	0,443	-	-	-	-3,09** (14)	-3,48	-2,93	-2,66
GKIOO	3,23	5	0,037	-	-	-5,27* (14)	-	-3,46	-2,87	-2,57
GEIOO	2,22	5	0,731	-	-	-6,24* (14)	-	-3,46	-3,87	-2,57
YIOO	0,57	5	0,480	-	-	-5,53* (14)	-	-3,46	-2,87	-2,57
YKIOO	0,38	4	0,058	-	-	-4,91* (14)	-	-3,46	-2,87	-2,57
YEIOO	9,43*	5	0,657	-	-	-	-3,08** (14)	-3,48	-2,93	-2,66

*, **, *** değişkenlerde sırasıyla %1, %5 ve %10'a göre durağanlığı, anlamlı yapısal kırılmaların olduğunu ve doğrusal olmadıklarını göstermektedir.

Notlar: 1) Parantez içindeki değerler uygun gecikme sayısını göstermektedir ve uygun gecikme sayısı genelden özele t bilgi kriteri kullanılarak belirlenmiştir. 2) Doğrusallık testinde Harvey v.d. (2008) tarafından geliştirilmiş olan test kullanılmış ve kritik değerler şu şekildedir: 9.21(%1), 5.99(%5) ve 4.60(%10). 3) FADF ve FKSS testlerine ait kritik değerler sırasıyla Christopoulos ve Leon-Ledesma'da (2010) yer alan Tablo 1 ve Tablo 2'den alınmıştır. 4) ADF birim kök testi için kritik değerler MacKinnon'un (1996) çalışmasına dayanmaktadır. 5) KSS birim kök testi için kritik değerler Kapetanios v.d.'de (2003) yer alan Tablo 1'den alınmıştır. 6) F testi trigonometrik terimlerin anlamlılığını sınamak için yapılmıştır, anlamlı olması seride yapısal kırılmaların etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.3.3'te incelenen değişkenlerde anlamlı yapısal kırılmaların etkili olmadığı tespit edilmiştir. Doğrusal olmayan erkek işsizlik, genç işsizlik ve yetişkin erkek işsizlik

değişkenlerine KSS birim kök testi uygulanmıştır. Bu değişkenlerin %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu görülmüştür.

Toplam işsizlik oranı, kadın işsizlik oranı, genç kadın işsizlik oranı, genç erkek işsizlik oranı, yetişkin işsizlik oranı ve yetişkin kadın işsizlik oranı serilerinin durağan olması sonucunda ADF birim kök testi uygulanmıştır. Tüm değişkenlerin test istatistik değerleri mutlak olarak kritik değerden büyük olduğu için seriler durağandır hipotezi reddedilememiştir. Orta dönem için uygulanan birim kök test sonuçlarına göre tüm değişkenlerin durağan olduğu yani serilerin ortalamasına döndüğünü göstermektedir. Uzun dönem için işsizlik serilerine uygulanan birim kök test sonuçları Tablo 3.3.4'te gösterilmektedir.

Tablo 3.3.4 Uzun Dönem İşsizlik Oranı Serileri için İşsizlik Histeri Hipotezinin Testi

Değişken	Doğrusallık Testi	Uygun Frekans	F Testi	FADF	FKSS	ADF	KSS	Kritik Değerler		
								%1	%5	%10
TIOU	6,43**	4	126,618*	-	-1,81 (14)	-	-	-3,58	-3,04	-2,77
KIOU	1,17	3	63,16*	-2,58 (14)	-	-	-	-3,68	-3,03	-2,71
EIOU	5,35***	4	148,218*	-	-2,02 (14)	-	-	-3,58	-3,04	-2,77
GIOU	11,06*	4	64,214*	-	-3,05** (13)	-	-	-3,58	-3,04	-2,77
GKIOU	1,15	3	59,458*	-2,20 (14)	-	-	-	-3,68	-3,03	-2,71
GEIOU	5,40***	4	96,885*	-	-2,31 (14)	-	-	-3,58	-3,04	-2,77
YIOU	3,95	4	138,356*	-3,09** (14)	-	-	-	-3,54	-2,93	-2,64
YKIOU	0,59	3	69,676*	-2,87*** (14)	-	-	-	-3,68	-3,03	-2,71
YEIOO	3,62	4	163,088*	-3,68* (14)	-	-	-	-3,54	-2,93	-2,64

*, **, *** değişkenlerde sırasıyla %1, %5 ve %10'a göre durağanlığı, anlamlı yapısal kırılmaların olduğunu ve doğrusal olmadıklarını göstermektedir.

Notlar: 1) Parantez içindeki değerler uygun gecikme sayısını göstermektedir ve uygun gecikme sayısı genelden özele t bilgi kriteri kullanılarak belirlenmiştir. 2) Doğrusallık testinde Harvey v.d. (2008) tarafından geliştirilmiş olan test kullanılmış ve kritik değerler şu şekildedir: 9.21(%1), 5.99(%5) ve 4.60(%10). 3) FADF ve FKSS testlerine ait kritik değerler sırasıyla Christopoulos ve Leon-Ledesma'da (2010) yer alan Tablo 1 ve Tablo 2'den alınmıştır. 4) ADF birim kök testi için kritik değerler MacKinnon'un (1996) çalışmasına dayanmaktadır. 5) KSS birim kök testi için kritik değerler Kapetanios v.d.'de (2003) yer alan Tablo 1'den alınmıştır. 6) F testi trigonometrik terimlerin anlamlılığını sınamak için yapılmıştır, anlamlı olması seride yapısal kırılmaların etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.3.4 incelendiğinde anlamlı yapısal kırılmaların olduğu ve doğrusal olmayan değişkenlere FKSS birim kök testi, yapısal kırılmaların bulunduğu ve doğrusal olan serilere ise FADF birim kök testi uygulanmıştır.

FADF birim kök testi uygulanan yetişkin işsizlik, yetişkin kadın işsizlik ve yetişkin erkek işsizlik serilerinin durağan olduğu gözlemlenmiştir. Kadın işsizlik ve genç kadın işsizlik değişkenleri ise birim kök içermektedir.

FKSS birim kök test sonuçlarına göre genç işsizlik serisinin durağan olduğu görülmektedir. Toplam işsizlik oranı, erkek işsizlik oranı ve genç erkek işsizlik oranı değişkenlerinin durağan olmadığı yani birim kök içerdiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Elde edilen tüm bulgular değerlendirildiğinde işsizlik serilerinin orijinal hallerindeki değişkenlerin doğal oran hipotezini destekleyen analiz sonucunda sadece yetişkin işsizlik oranı hariç tüm değişkenlerin uzun dönem bileşeninde histeri etkisinde olduğu gözlemlenmiştir. İşsizlik değişkenlerinden genç işsizlik, yetişkin işsizlik ve yetişkin kadın işsizlik oranlarının orijinal hallerindeki analiz sonucunda histeri hipotezi geçerli iken, uzun dönem bileşenin de bu değişkenlerin doğal oran hipotezini destekleyen sonuç bulgusuna ulaşılmıştır. Tablo 3.3.5'te uygulanan tüm analiz bulgularının özet tablo halinde gösterimi yer almaktadır.

Tablo 3.3.5 Analiz Bulgularının Özet Gösterimi

	Orijinal Seriler			Kısa Dönem			Orta Dönem			Uzun Dönem		
Değişken	DD	YK	D	DD	YK	D	DD	YK	D	DD	YK	D
TIO	✓	✓	✓	✓	×	✓	×	×	✓	✓	✓	×
KIO	×	✓	×	×	×	✓	×	×	✓	×	✓	×
EIO	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	×	✓	✓	✓	×
GIO	×	✓	×	✓	×	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓
GKIO	✓	✓	×	✓	×	✓	×	×	✓	×	✓	×
GEIO	✓	✓	✓	×	×	✓	×	×	✓	✓	✓	×
YIO	×	✓	×	×	×	✓	×	×	✓	×	✓	✓
YKIO	✓	✓	×	×	×	✓	×	×	✓	×	✓	✓
YEIO	✓	✓	✓	✓	×	×	✓	×	✓	×	✓	✓

Notlar: DD: Doğrusal değil, YK: Yapısal Kırılma, D: Durağanlık ✓: Var, ×: Yok

Analiz bulguları genel olarak değerlendirildiğinde hem orijinal seride hem de uzun dönem bileşenlere ait serilerde yapısal kırılmaların olduğu görülmektedir. Bununla birlikte orijinal serilerin 9'undan 3'nün doğrusal nitelikte olmadığı saptanmıştır. Yine kısa, orta ve uzun dönem bileşenlerinde de bazı işsizlik oranlarının doğrusal olmadığı

bulgusu göze çarpmaktadır. Bu yapısal kırılmaların ve doğrusal olmamanın nedenlerine bakıldığında inceleme dönemi içinde hem Türkiye’de hem de Dünyada yaşanan ekonomik, politik vb. gibi nedenler etkili olabilmektedir. İnceleme dönemimizin içinde yer alan 2008 küresel finans krizi, 2020 yılında etkisini gösteren Kovid-19 pandemisi özellikle uzun dönemi etkileyecek bir şekilde yapısal kırılmalara ve değişkenlerin eğimini de değiştirerek doğrusal olmayan bir nitelik kazanmasına sahip olmuştur. Yaşanan bu olaylar analiz bulgularında da görüldüğü üzere toplumun dezavantajlı grupları içinde yer alan kadın ve genç işsizlik oranlarında histeri etkisini ortaya çıkarmaktadır. Özellikle uzun dönemde kadın işsizlik, genç kadın işsizlik ve genç erkek işsizlik oranlarında histeri etkisinin bulgusu bunun önemli bir göstergesidir. Bunun yanında genel (toplam) işsizlik oranında ve erkek işsizlik oranında da histeri etkisinin ortaya çıkması uzun dönemde Türkiye’de işsizliğin eski ortalamasına dönmediğinin en önemli göstergesidir. Genel ve erkek işsizlik oranlarında histeri etkisinin ortaya çıkması, bu işsizlik oranlarının alt tabakalarında ortaya çıkan histeri etkisinin etkili olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Bu tez çalışmasında işsizlik histerisi hipotezinin Türkiye’de yaş, cinsiyet ve dönemlere göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bu amaçla Ocak 2005 ile Ekim 2023 dönemine ait genel, kadın, erkek, genç, genç kadın, genç erkek, yetişkin, yetişkin kadın ve yetişkin erkek işsizlik oranlarını kullanılmıştır. Çalışmada işsizlik oranları değişkenlerinin orijinal hallerinin yanında, kısa, orta ve uzun dönem bileşenleri de histeri etkisi sınanırken dikkate alınmıştır. Orijinal işsizlik oranı değişkenlerine dalgacık dönüşüm uygulanarak, bu değişkenlerin kısa (2-8 ay), orta (8-32 ay) ve uzun (32 ay ve daha fazla) bileşenleri elde edilmiştir. Bu bileşenler sayesinde işsizlik histerisi hipotezi dönemsel olarak da sınanabilmektedir. İşsizlik histerisi hipotezi sınanmadan önce değişkenlerin doğrusallığı sınanmıştır. Bunun yanında değişkenlerde var olabilecek yapısal kırılmalar da göz ardı edilmemiştir. Bu bağlamda Yılcı vd. (2023)’nin önermiş olduğu süreç izlenmiş ve doğrusal/doğrusal olmayan aynı zamanda yapısal kırılmalara sahip olan serilere Christopoulos and Leon-Ledesma (2010)’nın geliştirmiş olduğu FADF ve FKSS birim kök testleri uygulanmıştır. Yapısal kırılma içermeyen serilere ise ADF ve KSS birim kök testleri uygulanarak işsizlik histerisi hipotezi hakkında bulgulara erişilmiştir. Hem doğrusal olup olmama hem de yapısal kırılmaların dikkate alınması çalışmada elde edilen bulguların güvenilirliğini güçlendirmektedir. Yapılan bu analizler sonucunda elde edilen bulguları şu şekilde özetleyebiliriz:

- Serilerin orijinal halleri dikkate alındığında, kadın, genç, genç kadın, yetişkin ve yetişkin kadın işsizlik oranlarında histeri etkisi bulunmaktadır.
- Kısa dönemde sadece yetişkin erkek işsizlik oranında histeri etkisi bulunmaktadır.
- Orta dönemde herhangi bir işsizlik oranında histeri etkisi olduğuna dair bulguya ulaşılmamıştır.
- Uzun dönemde ise genel (toplam), kadın, erkek, genç kadın ve genç erkek işsizlik oranlarında histeri etkisi vardır.

Bu bulgulara dayanarak Türkiye’de işsizlik histerisi hipotezinin yaş, cinsiyet ve dönemlere göre farklılaştığı ortaya konulmuştur. Orijinal haller dikkate alınarak yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular daha önce Türkiye için yapılmış Özkan ve Altınsoy, 2015; Çelik ve Küçükale, 2018; Çemrek ve Şeker, 2020; Çiçen, 2020; Önal,

2021; Atamer vd., 2023; Üçler vd., 2023; Özen Atabey, 202 gibi birçok çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Kısa dönemde sadece yetişkin erkek işsizlik oranında histeri etkisinin mevcut olması, yetişkin erkeklerde yeni bir işe uyum sürecinin uzun olmasından kaynaklanabilir. Yani yapısal işsizlik burada önemli rol oynayabilir. Değişen üretim biçimleri, teknolojik gelişmeler yeni becerilere ve donanımlara sahip kişilerin daha fazla istihdam olmasını sağlamaktadır. Buna karşın yetişkin erkek bireylerdeki beceri eksikliği, yeni üretim biçiminin gerektiği diğer donanımlara sahip olmadaki eksiklikler kısa dönemde de olsa işsiz kalmalarına ve bu işsizliğin kısa dönemde çözülememesine neden olmaktadır. Bu nedenle hizmet içi eğitim politikalarının geliştirilmesi yetişkin erkeklerdeki kısa dönemli histeri etkisini ortadan kaldırabilir. Yetişkin kadınlarda kısa dönemli histeri etkisinin olmaması, yine yetişkin kadın istihdamının düşük olmasına ve kadınların daha çok geleneksel işlerde çalışması nedeniyle olabilir. Benzer şekilde uzun dönemde yetişkin kadın işsizlik oranında histeri etkisi görülmemektedir. Ayrıca kısa dönemde işsizliğin diğer alt kırılımlarında, orta dönemde bütün işsizlik oranlarında işsizlik histerisi hipotezinin geçerli olmaması, kısa ve orta dönemli aktif ve pasif istihdam politikalarının işsizliğin çözümünde etkili olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Uzun dönemde ise genel, kadın, erkek, genç kadın ve genç erkek işsizlik oranlarında histeri etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zaten yapılan çalışmalarda çoğunlukla histeri etkisinin geçerli olduğunu göstermektedir. (Örneğin Karagöz ve Saraç, 2016; Tekin, 2018; Bayat vd., 2020; Coşkun, 2021; Ulucak, 2021). Ancak bu çalışmada genel işsizlik oranındaki histeri etkisi uzun dönemlidir. Bu bulgu literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Salha ve Mrabet (2019) ve Turyareeba vd. (2020)'nin de vurgulandığı gibi genel işsizlik oranındaki bu kalıcı histeri etkisinin birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de büyümenin istihdam yaratmayan büyüme olduğunun göstergesidir. Türkiye'de istihdam oranına bakıldığında %50'nin altında bir istihdam oranı mevcuttur. Dünyanın genelinde de istihdam oranlarının gittikçe azaldığı görülmektedir (Dünya Bankası, 2024a).

Uzun dönemde özellikle belirli gruplarda işsizlik histerisinin yoğunlaşmasının önemli nedenleri bulunmaktadır. Ayta ve Şen (2023)'in Türkiye'de kadın istihdamını araştırdığı çalışmasında belirttiği üzere özellikle geleneksel düşünce yapısı, kadının evdeki rolü, iş hayatındaki kadına biçilen rol, ücret eşitliksizlikleri ve eğitim gibi

sorunlar kadınlarda hem istihdam oranının düşük olmasına hem de kadınlarda işsizlik oranlarının kalıcı hale gelmesine neden olmaktadır. Özellikle kadın istihdam oranı Türkiye’de %30 gibi daha düşük seviyelerdedir. Örneğin bu oran Norveç gibi gelişmiş ülkede %64 seviyesindedir (Dünya Bankası, 2024b). Bu sorunların ve kadınların aktif çalışma hayatında karşılaştığı cam tavan sendromu, kraliçe arı sendromu, Sinderella sendromu gibi sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik politikaların geliştirilmesi, kadınlarda işsizlik histerisi etkisinin uzun dönemde de ortadan kaybolmasına neden olabilecektir.

Genç işsizliğin kalıcı hale gelmesinin en önemli nedenleri arasında uygulanan ekonomi politikaları ile eğitim politikalarını söylemek mümkündür. Özellikle mevcut koşulları ve geleceği dikkate alınmadan uygulanan eğitim politikaları nedeniyle, mezun olan birçok genç işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Frey ve Osborne (2017) teknolojinin ve bilgisayarlaşmanın gelişmesiyle günümüzde aktif olan birçok işkoluna gelecekte çok az ihtiyaç duyulacağı ya da bu iş kollarına hiç ihtiyaç kalmayacağını vurgulamaktadır. İşte bu durum eğitim politikalarının önemini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte ara eleman eğitiminde yaşanan daralmalar yine gençlerde işsizliğin kalıcı hale gelmesine de neden olmaktadır. Çavuşoğlu (2021) genç işsizlikle ilgili yapılan çalışmalarda ara eleman yetersizliğine vurgu yapıldığını belirtmektedir.

Sonuç olarak elde edilen bu bulgular Türkiye’deki aktif ve pasif istihdam politikalarının kısa ve orta dönemli işsizlik sorununa çare olduğunu göstermektedir. Buna karşılık uzun dönemde hem genel hem de işsizlik oranlarının alt tabakalarında etkili olmadığı gözlemlenmektedir. İşsizlikte histeri etkisinin giderilmesi için histeri etkisinin daha az görüldüğü ülke deneyimleri örnek alınabilir. Ayrıca Nordik ülkelerindeki sosyal refah devleti anlayışı histeri etkisinin azaltılmasında etkili olabilir. İşsizlikte kalıcı düşüşler yaratmak için işgücü verimliliğini artıracak eğitim politikalarına, verimlilik ve reel ücret artışlarına olanak tanıyacak sabit sermaye yatırım artışlarına, örgütlü işgücüne gereksinim vardır. Sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme olmadan işsizlikte histeri etkisini yok etmek çok kolay değildir. Bu nedenle histeri etkisini azaltmak, yeni endüstrileşme politikasının temel amacı olmalıdır. Başta eğitim olmak üzere döviz kuru, para ve maliye politikaları ile ülkenin kurumsal yapısı bu amaca göre oluşturulmalı ve düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Ağazade, S. (2016). Türkiye İçin İşsizlik Histerisine Karşın Doğal Oran Hipotezinin Doğrusal Dışı Yöntemlerle Sınanması. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 6(2), Article 2.
- Ak, Ö. K. (2021). Türkiye'deki Ekonomik Büyüme, Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin ARDL Sınır Testi Yaklaşımıyla Analizi. *PEARSON JOURNAL*, 6(15), 299-312.
- Akcan, A. T. (2019). Türkiye'de Gençlerin İşsizlik Histerisi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), Article 1.
- Akiş, E. (2020). Türkiye'de Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki (2005–2020). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49, 403-420.
- Akkuş, G. E. (2012). Phillips Eğrisi: Enflasyon-İşsizlik Değiş-Tokuşu Teorik Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 62(2), 99-151.
- Akkuş, Ö., & Topuz, S. G. (2019). İşsizlik Histerisinin Geçerliliği: Gelişmekte Olan En Kırılgan Beşli. *Sosyoekonomi*, 27(39), Article 39. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2019.01.04>
- Aktan, C. C. (2010). Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 168-182.
- Akyüz, H. E. (t.y.). Panel Birim Kök Testleri: MIST Ülkelerinde İşsizlik Histerisi Hipotezinin İncelenmesi. *Ekonomi, Sürdürülebilir Kalkınma ve İşletme Alanında Akademik Çalışmalar*, 111.
- Alıcı, V. A. (t.y.). *Türkiye'de Phillips Eğrisinin RALS Tekniği ile Sınanması*. Geliş tarihi 23 Aralık 2023, gönderen <https://avesis.erdogan.edu.tr/yayin/6dfb4496-b3ba-40dd-8584-c687d1ab216c/turkiyede-phillips-egrisinin-rals-teknigi-ile-sinanmasi/document.pdf>
- Arı, A., Zeren, F., & Özcan, B. (2015). Doğu Aya ve Pasifik Ülkelerinde İşsizlik Histerisi: Panel Veri Yaklaşımı. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(2), Article 2.
- Atabey, A. Ö., & Karakuş, M. (2023). BRICS-T Ülkelerine Yönelik İşgücü Piyasalarında Histeri Etkisi: Güncel Yaklaşımlarla Zaman Serisi ve Panel Veri Analizleri. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 8(2), Article 2.

- Ataman, B. C. (1998). İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 53(01), Article 01. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001948
- Atamer, M. A., Uçar, M., & Ülger, M. (2023). Türkiye Ekonomisinde İşsizlik Histerisi Hipotezinin Geçerliliğinin Analizi: 1988-2020 Dönemi. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 8(2), Article 2. <https://doi.org/10.30784/epfad.1231956>
- Ay, S. (2012). Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19(2), 321-341.
- Aydın, A. (2023). Türkiye Ekonomisi için İşsizlikte Histeri Etkisi: Yapısal Kırımlı Birim Kök Testlerinden Kanıtlar. *Econharran*, 7(11), 1-15.
- Aydın, M., & Malcıoğlu, G. (2020). Düzeltme “Borsa İstanbul da Piyasa Etkinliğinin Analizi: Harvey Doğrusallık Testi” [Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies 2/1 (2016) 113-124]. *Journal of Accounting Finance and Auditing Studies (JAFAS)*, 6(4), 188-193. <https://doi.org/10.32602/jafas.2020.035>
- Aydın, M. (2020). Türkiye için İşsizlik Histerisi Hipotezinin Dalgacık Tabanlı Birim Kök Testleri ile Sınanması. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15(1), Article 1. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.695500>
- Aydın, M., & Pata, U. K. (2020). Are Shocks to disaggregated Renewable Energy Consumption Permanent or Temporary for the USA? Wavelet Based Unit Root Test With Smooth Structural Shifts. *Energy*, 207, 118245. <https://doi.org/10.1016/j.energy.2020.118245>
- Ayta, F., & Şen, M. (2023). Türkiye’de Kadın İstihdamının Genel Görünümü: İstihdamın Artırılması Kapsamında Seçilmiş Ülke Örnekleri. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 9(2), Article 2. <https://doi.org/10.20979/ueyd.1327737>
- Azazi, H., & Ateş, S. (2022). Türkiye İçin İşsizlik Histerisinin Karşılaştırılmalı Bir Analizi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 17(1), Article 1.
- Ball, L. M. (2009). *Hysteresis in Unemployment: Old and New Evidence*. National Bureau of Economic Research. <https://www.nber.org/papers/w14818>
- Bayat, T., TEMİZ, M., & KONAT, G. (2020). Türkiye’de İşsizlik Histerisi Hipotezinin Geçerliliği Üzerine Ampirik Bir Çalışma (1923-2019). *PEARSON JOURNAL*, 5(7), 1-8.

- Bayramoğlu, A., & Aybudak, H. G. (2023). Türkiye Ekonomisinde Okun Yasası'nın Geçerliliği: Genel İşsizlik ve Tarım Dışı İşsizlik Oranı Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(2), 783-797.
- Becker, R., Enders, W., & Lee, J. (2006). A Stationarity Test in the Presence of an Unknown Number of Smooth Breaks. *Journal of Time Series Analysis*, 27(3), 381-409. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9892.2006.00478.x>
- Belke, M. (2020). Genç ve Kadın İşsizliğinde Histeri ve Doğal Oran Hipotezlerinin Test Edilmesi: Avrupa Birliği Ülkeleri İçin Fourier Panel Birim Kök Testlerinden Kanıtlar. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(Ek), Article Ek. <https://doi.org/10.36362/gumus.820092>
- Blanchard, O., Cerutti, E., & Summers, L. (2015). *Inflation and Activity—Two Explorations and Their Monetary Policy Implications*. National Bureau of Economic Research. <https://www.nber.org/papers/w21726>
- Blanchard, O. J., & Summers, L. H. (1986). Hysteresis and the European Unemployment Problem. *NBER Macroeconomics Annual*, 1, 15-78. <https://doi.org/10.1086/654013>
- Bocutoğlu, E. (2012). *Krizin makro iktisadından makro iktisadın krizine: Eleştirel bir değerlendirme*. Discussion Paper. <https://www.econstor.eu/handle/10419/81689>
- Bocutoğlu, E., & Ekinçi, A. (2009). Genel Teori, Küresel Krizler ve Yeniden Maliye Politikası. *Maliye Dergisi*, 156(1), 66-82.
- Bostancı, F. C., & Koç, S. (2022). Balkan Ülkelerinde İşsizlik Histerisi Mi Doğal İşsizlik Oranı Mı Geçerli?: Fourier Birim Kök Testleri Uygulaması. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2022(2), Article 2. <https://doi.org/10.56337/sbm.1167668>
- Buyrukoğlu, A., & Mercan, Ş. A. (2022). Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Türkiye için Ampirik Bir Araştırma. *Fiscaeconomia*, 6(3), 1509-1524.
- Büyükkakın, T. (2011). Phillips Eğrisi: Yarım Yüzyıldır Bitmeyen Tartışma. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 39, 133-159.
- Camarero, M., & Tamarit, C. (2004). Hysteresis vs. natural rate of unemployment: New evidence for OECD countries. *Economics Letters*, 84(3), 413-417. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2004.02.014>

- Caporale, G. M., Gil-Alana, L. A., & Trejo, P. V. (2022). Unemployment Persistence in Europe: Evidence from the 27 EU Countries. *Heliyon*, 8(2), e08898. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e08898>
- Carrion-i-Silvestre, J. L., Kim, D., & Perron, P. (2009). GLS-Based Unit Root Tests With Multiple Structural Breaks Under Both The Null and the Alternative Hypotheses. *Econometric Theory*, 25(6), 1754-1792. <https://doi.org/10.1017/S0266466609990326>
- Çavuşoğlu, O. (2021). GENÇ İŞSİZLİĞİ: LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ VE SOSYAL POLİTİKA BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 1(1), Article 1.
- Chang, T. (2011). Hysteresis in unemployment for 17 OECD countries: Stationary test with a Fourier function. *Economic Modelling*, 28(5), 2208-2214. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2011.06.002>
- Christopoulos, D. K., & León-Ledesma, M. A. (2010). Smooth breaks and non-linear mean reversion: Post-Bretton Woods real exchange rates. *Journal of International Money and Finance*, 29(6), 1076-1093. <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2010.02.003>
- Coşkun, N. (2021). Genç Nüfusta İşsizlik Histerisinin Sınanması: Türkiye Örneği. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 6(1), Article 1. <https://doi.org/10.25229/beta.892482>
- Çelik, C., & Küçükale, Y. (2018). İşgücü Piyasasına Yönelik Histeri Etkisi: Ratched Modeli ile Türkiye Örneği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 21-40. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.361860>
- Çemrek, F., & Şeker, T. (2020). Türkiye’de Kadın İşsizlik Oranlarının Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testleri İle İncelenmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 117-132.
- Çiçen, Y. B. (2020). Türkiye’de Krizin İşsizlik Üzerinde Kalıcı Etkisi: Global Kriz Dönemi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(2), Article 2. <https://doi.org/10.15869/itobiad.678064>
- Çolak, H. M., & Durgun, A. (2023). Türkiye’de Enflasyon Hedeflemesi Döneminde Enflasyon ve İşsizlik İlişkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 15(2), 125-139.
- Dedeoğlu, M. (2021). OECD Ülkelerinde İşsizliğin Histeri ve Doğal Oran Çerçevesinde İncelenmesi: Alternatif Panel Birim Kök Testlerinden Kanıtlar. *EKOIST Journal of*

Econometrics and Statistics, 35, Article 35.
<https://doi.org/10.26650/ekoist.2021.35.0000>

Deniz, A., & Dalboy, F. (2015). İstihdam-İşsizliğin Kavramsal ve Teorik Çerçeve İktisadi Düşünce Tarihindeki Evrimi. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 1-20. <https://doi.org/10.17740/eas.soc.2015-V3-01>

Diriöz, S. Ç. (2012). *İstihdamın Arttırılmasında Aktif İşgücü Politikalarının Rolü*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Istihdamin-Artirilmasinda-Aktif-Isgucu-Politikalarinin-Rolu-Sinem-Capar-Dirioz.pdf>

Dünya Bankası (2023a). Employment to population ratio, 15+, male (%) (modeled ILO estimate)-Türkiye
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.TOTL.SP.MA.NE.ZS?locations=TR> ,
Erişim tarihi: 12 Aralık 2023

Dünya Bankası (2023b), Employment to population ratio, 15+, female (%) (modeled ILO estimate) - Türkiye,
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.TOTL.SP.FE.ZS?locations=TR>, Erişim:
12 Aralık 2023

Dünya Bankası (2024a).
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.TOTL.SP.ZS?locations=1W-TR> Erişim:
14 Aralık 2023.

Dünya Bankası (2024b).
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.TOTL.SP.FE.ZS?locations=1W-TR-NO>
Erişim: 7 Aralık 2023.

Ekinci, Y., Güzel, Ş., & Kara, M. H. (2023). Phillips Eğrisi Analizinin Günümüzde Geçerliliği Üzerine Bir Çalışma: Türkiye Örneği. *Journal of Economics and Research*, 4(2), 85-100.

Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD). Erişim:30 Ekim 2023 ,
<https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=36324#>

Ercan, F., & Özar, Ş. (2000). Emek Piyasası Teorileri ve Türkiye’de Emek Piyasası Çalışmalarına Eleştirel Bir Bakış. *Toplum ve Bilim*, 86(2), 22-71.

- Erceylan, Y. G., & Akpiliç, F. (2015). *Türkiye’de İşsizliği Sabit Tutan Büyüme Oranı*.
<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2018/11/T%C3%BCrkiye%E2%80%99de-%C4%B0%C5%9Fsizli%C4%9Fi-Sabit-Tutan-B%C3%BCy%C3%BCme-Oran%C4%B1.pdf>
- Erdogan, S., & Solarin, S. A. (2021). Stochastic convergence in carbon emissions based on a new Fourier-based wavelet unit root test. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(17), 21887-21899. <https://doi.org/10.1007/s11356-020-12033-y>
- Fan, Y., & Gençay, R. (2010). Unit Root Tests with Wavelets. *Econometric Theory*, 26(5), 1305-1331.
- Frey, C. B., & Osborne, M. A. (2017). The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation? *Technological Forecasting and Social Change*, 114, 254-280.
<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2016.08.019>
- Friedman, M. (1995). The Role of Monetary Policy. İçinde S. Estrin & A. Marin (Ed.), *Essential Readings in Economics* (ss. 215-231). Macmillan Education UK.
https://doi.org/10.1007/978-1-349-24002-9_11
- Furuoka, F. (2012). Unemployment hysteresis in the East Asia-Pacific region: New evidence from MADF and SURADF tests. *Asian-Pacific Economic Literature*, 26(2), 133-143.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8411.2012.01351.x>
- Furuoka, F. (2017). A new approach to testing unemployment hysteresis. *Empirical Economics*, 53(3), 1253-1280. <https://doi.org/10.1007/s00181-016-1164-7>
- Galadima, M. D., & Aminu, A. W. (2020). Nonlinear unit root and nonlinear causality in natural gas - economic growth nexus: Evidence from Nigeria. *Energy*, 190, 116415.
<https://doi.org/10.1016/j.energy.2019.116415>
- Gençay, R., Gradojevic, N., Selçukll, F., & Whitcher, B. (2010). Asymmetry of Information Flow Between Volatilities Across Time Scales. *Quantitative Finance*, 10(8), 895-915.
<https://doi.org/10.1080/14697680903460143>
- Gomes, F. A. R., & da Silva, C. G. (2009). Hysteresis versus NAIRU and convergence versus divergence: The behavior of regional unemployment rates in Brazil. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 49(2), 308-322.
<https://doi.org/10.1016/j.qref.2007.03.009>

- Göcen, S. (2021). Ekonomik Şokların İşsizlik Oranları Üzerindeki Etkisi: Eğitim Seviyelerine Göre Kadın ve Erkek İşsizlik Oranları Analizi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), Article 2.
- Göçer, İ. (2015). Okun Yasası: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 1-12.
- Guliyev, H. (2023). Nexus between renewable energy and economic growth in G7 countries: New insight from nonlinear time series and panel cointegration analysis. *Journal of Cleaner Production*, 424, 138853. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.138853>
- Gün, S. (2017). Aktif İşgücü Piyasası Politikaları Bağlamında Yerleşik Emek Rejiminin Dönüşümü (Sahadan Notlar). *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 8(1), 62-77.
- Güngör, K. (2006). İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış Ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 41. https://www.researchgate.net/profile/Kamil-Guengoer/publication/266607898_
- Güriş, B. (2019). A New Nonlinear Unit Root Test With Fourier Function. *Communications in Statistics - Simulation and Computation*, 48(10), 3056-3062. <https://doi.org/10.1080/03610918.2018.1473591>
- Ha, J., Tan, P.-P., & Goh, K.-L. (2018). Linear and Nonlinear Causal Relationship Between Energy Consumption and Economic Growth in China: New Evidence Based on Wavelet Analysis. *PLOS ONE*, 13(5), e0197785. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0197785>
- Harris, D., McCabe, B., & Leybourne, S. (2003). Some Limit Theory for Autocovariances Whose Order Depends on Sample Size. *Econometric Theory*, 19(05). <https://doi.org/10.1017/S0266466603195060>
- Harvey, D. I., Leybourne, S. J., & Xiao, B. (2008). A Powerful Test for Linearity When the Order of Integration is Unknown. *Studies in Nonlinear Dynamics & Econometrics*, 12(3). <https://doi.org/10.2202/1558-3708.1582>
- İŞKUR (2022). *Faaliyet Raporu*. Erişim:30 Ekim 2023, <https://media.iskur.gov.tr/67302/2022-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Kahyaoğlu, H., TUZUN, O., CEYLAN, F., & EKİNCİ, R. (2016). İşsizlik histerisinin geçerliliği: Türkiye ve seçilmiş AB ülkeleri üzerine bir uygulama. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 103-128.

- Kahyaoğlu, H., Tuzun, O., Ceylan, F., & Ekinci, R. (2016). İşsizlik Histerisinin Geçerliliği: Türkiye ve Seçilmiş AB Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), Article 4. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.280055>
- Kapetanios, G. (2005). Unit-root testing against the alternative hypothesis of up to m structural breaks. *Journal of Time Series Analysis*, 26(1), 123-133. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9892.2005.00393.x>
- Kapetanios, G., Shin, Y., & Snell, A. (2003). Testing for a unit root in the nonlinear STAR framework. *Journal of Econometrics*, 112(2), 359-379.
- Kar, B. B. (2019). İşsizlik Histerisi Mi? Doğal İşsizlik Oranı Mı? Farklı Kapitalizm Türleri için Bir Analiz. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), Article 2. <https://doi.org/10.11616/basbed.v19i47045.519287>
- Karabiyik, E. D. (2021). Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri Ülkelerinde İşsizlik Histerisi için Ampirik Bir Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(3), Article 3. <https://doi.org/10.17130/ijmeb.833649>
- Karagöz, K., & Saraç, T. B. (2016). İşsizlikte Histeri Etkisinin Kalman Filtresi Yaklaşımıyla İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 1(2), Article 2.
- Kayacan, E. Y., & Birecikli, Ş. Ü. (2020). Türkiye İçin Enflasyonun ve Phillips Eğrisinin Gözlenemeyen Bileşen Modelleri İle İncelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 64-72.
- Khraief, N., Shahbaz, M., Heshmati, A., & Azam, M. (2020). Are Unemployment Rates in OECD Countries Stationary? Evidence from Univariate and Panel Unit Root Tests. *The North American Journal of Economics and Finance*, 51, 100838. <https://doi.org/10.1016/j.najef.2018.08.021>
- Kibritçioğlu, A. (2010). *Küresel Finans Krizinin Türkiye'ye Etkileri*. <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/id/eprint/29470>
- Kiliç, E., Ergen, E., & Yavuz, E. (2022). OECD Ülkelerinde İşsizlik Histerisinin İncelenmesi: Doğrusal Olmayan Fourier Kırılmalı Testlerden Kanıtlar. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), Article 1. <https://doi.org/10.52122/nisantasisbd.1090723>

- Kocabaş, F., & Canbey-Özgüler, V. (2019). Pasif İşgücü Piyasası Politikaları: İşsizlik Ödeneği ve İşsizlik Yardımı Uygulamaları-Passive Labor Market Policies: Unemployment Benefits and Unemployment Assistance. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(28), 266-283.
- Koç, S., & Güner, G. (2020). İşsizlik Histeri Etkisinin Seçilmiş Yükselen Ekonomilerde Sınanması. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(40), Article 40. <https://doi.org/10.35343/kosbed.847158>
- Kolcu, F., & Yamak, N. (2022). Türkiye’de İşsizlik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 17(65), 134-148.
- Komşu, M. S., & Komşu, U. C. (2021). İşsizlik Histerisi: BRICS-T Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), Article 2.
- Konya, S., Küçüksucu, M., & Kabaloğlu, G. (2023). Türk Cumhuriyetlerinde Okun Yasası’nın Sınanması: 1991-2019 Dönemine Ait Ampirik Bir Analiz. *Turkish Studies-Economics, Finance, Politics*, 18(3).
- Lee, C.-C., & Chang, C.-P. (2008). Unemployment hysteresis in OECD countries: Centurial time series evidence with structural breaks. *Economic Modelling*, 25(2), 312-325. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2007.06.002>
- Lee, H.-Y., Wu, J.-L., & Lin, C.-H. (2010). Hysteresis in East Asian Unemployment. *Applied Economics*, 42(7), 887-898. <https://doi.org/10.1080/00036840701720895>
- Lumsdaine, R. L., & Papell, D. (1997). Multiple Trend Breaks And The Unit-Root Hypothesis. *The Review of Economics and Statistics*, 79(2), 212-218.
- Okun, A. M. (1962). The Predictive Value of Surveys of Business Intentions. *The American Economic Review*, 52(2), 218-225.
- Önal, M. (2021). Cinsiyete Göre Türkiye’de İşsizlik Histerisi. *Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), Article 1.
- Özbek, S., & Türkmen, S. (2021). İşsizlik Histerisi Mi, Doğal İşsizlik Oranı Mı? E7 Ve G7 Ülkelerinden Yeni Kanıtlar. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, Article 22. <https://doi.org/10.29029/busbed.930288>

- Özcan, B. (2015). İşsizlik Histerisi Hipotezi Oecd Ülkeleri için Geçerli Mi? Yapısal Kırılmalı Birim Kök Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 40, Article 40.
- Özer, M. O. (2020). Türkiye’de Enflasyon ve İşsizlik Oranları Arasındaki Uzun Dönemli İlişkinin Analizi: Phillips Eğrisine Fourier Yaklaşımı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 179-192.
- Özkan, Y., & Altınsoy, A. (2015). İşsizlik ve İstihdamda Histeri Etkisi Türkiye, 1988-2014. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3, 0-0.
- Özpolat, A., & Özsoy, F. N. (2018). Cinsiyete Göre İşsizlik Histerisi: Karşılaştırmalı Ülke Analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(1), 44-59.
- Öztürk, M. (2020). Türkiye’de İşsizlik Histerisi Hipotezinin Geçerliliği: Çok Boyutlu ve Asimetrik Yaklaşım. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(1), Article 1. <https://doi.org/10.26466/opus.725553>
- Paramasivam, S., Pl, S. A., & Sathyamoorthi, P. (2022). Maximal overlap discrete wavelet transform-based power trace alignment algorithm against random delay countermeasure. *ETRI Journal*, 44(3), 512-523. <https://doi.org/10.4218/etrij.2021-0074>
- Paya, M. (2013). *Makro İktisat* (Gözden Geçirilmiş 4.). Türkmen Kitabevi.
- Pazarlioğlu, M. V., & Çevik, E. İ. (2007). Ratched Model: 1939-2005 Dönemi Türkiye Uygulaması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), Article 1.
- Perron, P. (1989). The Great Crash, the Oil Price Shock, and the Unit Root Hypothesis. *Econometrica*, 57(6), 1361-1401. <https://doi.org/10.2307/1913712>
- Phelps, E. S. (1967). Phillips curves, expectations of inflation and optimal unemployment over time. *Economica*, 254-281.
- Phillips, A. W. (1958). The relation between unemployment and the rate of change of money wage rates in the United Kingdom, 1861-1957. *economica*, 25(100), 283-299.
- Resmi Gazete (Sayı:23810). Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23810.pdf>
- Pınar, A., Yıldırım, M., & Erdoğan, S. (2023). Covid Dönemi ve Sonrası Türkiye Ekonomisinin Performansının CRİTİC, TOPSİS ve MABAC Yöntemleri İle Ölçülmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(44), 433-449.

- Rhif, M., Ben Abbes, A., Farah, I. R., Martínez, B., & Sang, Y. (2019). Wavelet Transform Application for/in Non-Stationary Time-Series Analysis: A Review. *Applied Sciences*, 9(7), Article 7. <https://doi.org/10.3390/app9071345>
- Røed, K. (1996). Unemployment hysteresis—Macro evidence from 16 OECD countries. *Empirical Economics*, 21(4), 589-600. <https://doi.org/10.1007/BF01180703>
- Said, S. E., & Dickey, D. A. (1984). Testing for unit roots in autoregressive-moving average models of unknown order. *Biometrika*, 71(3), 599-607.
- Samuelson, P. A., & Solow, R. M. (1960). Problem of Achieving and Maintaining a Stable Price Level. *American Economic Review*, 50, 177-194.
- Saraç, T. B. (2014). Hysteresis Effect in Unemployment: Turkey Case. *Ege Academic Review*, 14(3), 335-344.
- Sarıca, Ö., & Ceylan, R. (2022). İşsizlik Oranı ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Asimetrik İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49, 275-289.
- Snowdon, B., & Vane, H. R. (2020). *Modern Makro Ekonomi Temelleri, Gelişimi ve Bugünü* (2.baskı). Efil yayınevi.
- Song, F. M., & Wu, Y. (1998). Hysteresis in Unemployment: Evidence from OECD Countries. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 38(2), 181-192. [https://doi.org/10.1016/S1062-9769\(99\)80111-2](https://doi.org/10.1016/S1062-9769(99)80111-2)
- Songur, M. (2020). OECD Ülkelerinde İşsizlik Histerisi: Fourier Panel KPSS Testinden Yeni Kanıtlar. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, Article 25.
- Şak, N. (2021). Türkiye’de İşsizlik Histerisi: Kadın ve Erkek İşsizliğine Bir Bakış. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), Article 2. <https://doi.org/10.25287/ohuibf.714090>
- Şengönül, A., & Tekgün, B. (2021). Phillips Eğrisinin Panel ARDL Analizi: Türkiye’deki Bölgeler Arası Bir Uygulama. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 4(2), 81-97.
- Tawiah, K., Daniyal, M., & Qureshi, M. (2023). Pakistan CO2 Emission Modelling and Forecasting: A Linear and Nonlinear Time Series Approach. *Journal of Environmental and Public Health*, 2023, 1-15. <https://doi.org/10.1155/2023/5903362>

- Tekin, İ. (2018). Türkiye’de İşsizlik Histerisi: Fourier Fonksiyonlu Durağanlık Sınamaları. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(1), Article 1. <https://doi.org/10.24988/deuiibf.2018331685>
- Tokatlıoğlu, İ., Öztürk, F., & Ardor, H. (2014). AB Ülkeleri ve Türkiye İşgücü Piyasasında Histeri Etkisi: RATCHET Modeli Analizi. *Sosyoekonomi*, 22(22), Article 22. <https://doi.org/10.17233/se.27320>
- Ulucak, Z. Ş. (2021). Histeri Mi, Doğal Oran Mı? Türkiye’nin Uzun Vadeli İşsizlik Deneyiminden Kanıtlar. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 299-315. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.991738>
- Üçler, Y. T., Yildirim, M., Akcan, A. T., & Ak, Ö. K. (2023). Türkiye’de Genç Kadın VE Genç Erkeklerin İşsizlik Histerisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), Article 2. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.1100513>
- Ünüvar, İ., & AKTAŞ, H. (2022). Dünya’da ve Türkiye’de Covid-19 pandemisinin ekonomik etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 25(1), 124-140.
- Yavuzaslan, K., Damar, Ö., Sönmez, B., Özdaş, B., Uyar, N., & Akilotu, E. (2017). Türkiye’de Genç İşsizliğinin, İşsizlik Histerisi Hipotezi Çerçevesinde Yapısal Kırılmalar Testi ile Analizi. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(2), Article 2.
- Yaya, O. S., Ogbonna, A. E., & Mudida, R. (2019). Hysteresis of Unemployment Rates in Africa: New Findings from Fourier ADF Test. *Quality & Quantity*, 53(6), 2781-2795. <https://doi.org/10.1007/s11135-019-00894-6>
- Yayar, R., & Tekgün, B. (2022). Phillips Curve Analysis in D8 Countries. *İzmir İktisat Dergisi*, 37(2), 334-349. <https://doi.org/10.24988/ije.819082>
- Yılcı, V., Kırca, M., Canbay, Ş., & Sağlam, M. S. (2023). Unraveling unemployment hysteresis in Nordic countries: A multifaceted analysis of age, gender and frequency differentials. *International Journal of Manpower*, ahead-of-print(ahead-of-print). <https://doi.org/10.1108/IJM-03-2023-0147>
- Yıldırım, E., Çakmaklı, S., & Özkan, F. Ö. (2011). ESKİDEN YENİYE NEO-KLASİK SENTEZ: BİR LİTERATÜR TARAMASI. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(04), 153-184.

- Yıldırım, K., Bakırtaş, İ., Yılmaz, R., & Ethem, E. (2019). *Makro İktisada Giriş* (K. Yıldırım, Ed.; 12. bs).
- Yıldırım, K., Karaman, D., & Taşdemir, M. (2008). *Makroekonomi* (7.). Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, S., & Sarı, S. (2021). Türkiye Ekonomisinde Phillips Eğrisinin Geçerliliğinin Analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 2206-2226.
- Yilanci, V. (2009). Yapısal Kırılmalar Altında Türkiye için İşsizlik Histerisinin Sınanması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10(2), Article 2.
- Yilanci, V., Ozkan, Y., & Altinsoy, A. (2020). Testing the Unemployment Hysteresis in G7 Countries: A Fresh Evidence from Fourier Threshold Unit Root Test. *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 23(3), 49-59.
- Zivot, E., & Andrews, D. W. K. (1992). Further Evidence on the Great Crash, the Oil-Price Shock, and the Unit-Root Hypothesis. *Journal of Business & Economic Statistics*, 10(3), 251-270. <https://doi.org/10.2307/1391541>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	TUBA ÇAT
Orcid Numarası	0009-0008-5418-661X
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	10591527
Lisans	NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ/İKTİSAT BÖLÜMÜ (2019)
Yüksek Lisans	ORDU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ/İKTİSAT BÖLÜMÜ (2024)